

Statliga företag

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2015 års redogörelse för företag med statligt ägande (skr. 2014/15:140), 5 motionsyrkanden som väckts med anledning av skrivelsen och 13 motionsyrkanden om statliga företag från den allmänna motionstiden 2015. Motionsyrkandena handlar om den övergripande förvaltningen av statliga företag, om hur förvaltningen av vissa statliga företag ska bedrivas och om statens ägande av vissa företag.

Med anledning av ett motionsyrkande föreslår utskottet ett tillkännagivande om förvaltningen av SJ AB. Utskottet framhåller i sitt ställningstagande bl.a. att regeringen mot bakgrund av de utdelningar som gjorts från SJ under 2015 bör omvärdera sina prioriteringar i förhållande till SJ och att regeringen inom ramen för SJ:s beslutade ekonomiska mål bör agera på ett mer ansvarsfullt sätt.

Utskottet avstyrker övriga motionsyrkanden och föreslår att regeringens skrivelse läggs till handlingarna. I betänkandet finns åtta reservationer (S, M, SD, MP, C, V, FP, KD). I en reservation (S, MP, V) föreslås att riksdagen inte ska göra något tillkännagivande.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Utskottets överväganden.....	6
Övergripande om förvaltning av statliga företag	6
Förvaltning av vissa statliga företag	20
Statens ägande av vissa företag	28
Reservationer	34
1. Statens uppgift i förvaltningen av statliga företag, punkt 2 (M)	34
2. Statliga företag och investeringsskydd, punkt 3 (V).....	35
3. Övrigt om förvaltningen av statliga företag, punkt 5 (M, C, FP, KD).....	36
4. Övrigt om förvaltningen av statliga företag, punkt 5 (SD)	37
5. Förvaltningen av SJ AB, punkt 7 (S, MP, V)	38
6. LKAB:s uppdrag, punkt 9 (SD).....	39
7. AB Svensk Exportkredit, punkt 10 (SD)	39
8. Statens ägande av Inlandsinnovation AB, punkt 11 (C)	40
Särskilda yttranden	42
1. Förvaltningen av SJ AB, punkt 7 (SD).....	42
2. Förvaltningen av SJ AB, punkt 7 (V)	42
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	43
Skrivelsen.....	43
Följdmotionen	43
Motioner från allmänna motionstiden 2015/16	43
<i>Bilaga 2</i>	
Företag med statligt ägande	46
<i>Tabell</i>	
Företag med statligt ägande	46

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

- 1. Skrivelsen om företag med statligt ägande**
Riksdagen lägger skrivelse 2014/15:140 till handlingarna.
- 2. Statens uppgift i förvaltningen av statliga företag**
Riksdagen avslår motion
2015/16:2455 av Lars Hjälmared m.fl. (M) yrkande 12.
Reservation 1 (M)
- 3. Statliga företag och investeringsskydd**
Riksdagen avslår motion
2015/16:194 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 2.
Reservation 2 (V)
- 4. Förändringar av verksamhetsinriktningen i statliga bolag**
Riksdagen avslår motion
2015/16:57 av Helena Lindahl m.fl. (C, M, FP, KD) yrkande 4.
- 5. Övrigt om förvaltningen av statliga företag**
Riksdagen avslår motionerna
2015/16:57 av Helena Lindahl m.fl. (C, M, FP, KD) yrkandena 1–3,
2015/16:2831 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD),
2015/16:3207 av Penilla Gunther m.fl. (KD) yrkande 38 och
2015/16:3210 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 11.
Reservation 3 (M, C, FP, KD)
Reservation 4 (SD)
- 6. Ekonomiska mål för SJ AB**
Riksdagen avslår motionerna
2015/16:2217 av Niclas Malmberg och Stina Bergström (båda MP)
yrkande 2 och
2015/16:2851 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD).
- 7. Förvaltningen av SJ AB**
Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om förvaltningen av
SJ AB och tillkännager detta för regeringen.
Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:57 av Helena Lindahl m.fl. (C, M, FP, KD) yrkande 5.
Reservation 5 (S, MP, V)
- 8. Sveaskog AB:s arrendepriiser**
Riksdagen avslår motion
2015/16:831 av Helén Pettersson i Umeå (S).

9. LKAB:s uppdrag

Riksdagen avslår motion

2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 2.

*Reservation 6 (SD)***10. AB Svensk Exportkredit**

Riksdagen avslår motion

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 44.

*Reservation 7 (SD)***11. Statens ägande av Inlandsinnovation AB**

Riksdagen avslår motion

2015/16:3009 av Daniel Bäckström och Solveig Zander (båda C).

*Reservation 8 (C)***12. Försäljning av vissa statliga företag**

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:1324 av Sotiris Delis (M) och

2015/16:1659 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M).

Stockholm den 12 november 2015

På näringsutskottets vägnar

Jennie Nilsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jennie Nilsson (S), Hans Rothenberg (M), Ingemar Nilsson (S), Cecilie Tenfjord-Toftby (M), Per-Arne Håkansson (S), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Mattias Bäckström Johansson (SD), Birger Lahti (V), Penilla Gunther (KD), Mattias Jonsson (S), Jörgen Warborn (M), Hanna Westerén (S), Johan Nissinen (SD), Hannah Bergstedt (S), Said Abdu (FP) och Elisabet Knutsson (MP).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet

- regeringens skrivelse 2014/15:140 2015 års redogörelse för företag med statligt ägande
- en motion (innehållande 5 yrkanden) som väckts med anledning av skrivelsen
- 13 motionsyrkanden om statliga företag från den allmänna motionstiden 2015.

Motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2015 som handlar om det statligt ägda Vattenfall AB kommer att behandlas av utskottet under våren 2016 i samband med regeringens skrivelse Riksrevisionens rapport om Vattenfall och energiomställningen (skr. 2015/16:33).

Utskottets överväganden

Övergripande om förvaltning av statliga företag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna. Vidare avslår riksdagen motionsyrkanden som rör statens uppgift i förvaltningen av statliga företag, statliga företag och investeringskydd, förändringar av verksamhetsinriktningen i statliga företag och övriga frågor om förvaltningen av statliga företag. Utskottet hänvisar bl.a. till grundläggande principer för förvaltningen och det pågående utvecklingsarbetet när det gäller förvaltningen av de statliga företagen.

Jämför reservationerna 1 (M), 2 (V), 3 (M, C, FP, KD) och 4 (SD).

Skrivelsen

I skrivelse 2014/15:140 lämnar regeringen sin årliga redogörelse för förvaltningen av statens företagsägande. I redogörelsen ingår information om dels aktiebolag vars aktier förvaltas av Regeringskansliet, dels organisationerna Svenska Skeppshypotekskassan, Stiftelsen Industrifonden och Stiftelsen Norrlandsfonden.

Systemet med årliga redogörelser från regeringen baseras på ett beslut av riksdagen våren 1981 (prop. 1980/81:22, bet. 1980/81:NU29). Syftet är att ge en beskrivning över statens företagsägande och de värden som finns i de statligt ägda företagen. Verksamhetsberättelsen liksom delårsrapporterna finns tillgängliga på regeringens webbplats.

Skrivelsen (som lämnades till riksdagen i juni 2015) innehåller verksamhetsberättelsen för företag med statligt ägande där utvecklingen för dessa bolag under 2014 och fram t.o.m. den 1 maj 2015 beskrivs. I verksamhetsberättelsen redogör regeringen för statens ägarpolicy och hur förvaltningen och företagen har utvecklats under året.

I skrivelsen framför regeringen att det övergripande målet är att bolagen ska skapa värde och i förekommande fall se till att de särskilt beslutade samhällsuppdragen utförs väl. För att åstadkomma detta anges att det bl.a. är viktigt att ge bolagen förutsättningar och möjligheter att utvecklas och fortsätta konkurrera på sina marknader. Regeringen framhåller vidare att det är viktigt att staten är en aktiv, professionell ägare med fokus på långsiktigt värdeskapande.

Enligt skrivelsen ser regeringen ständigt över portföljen av bolag för att pröva skälen för fortsatt statligt ägande, men också som ett led i att överväga

bolagens olika uppdrag och inriktningar. Försäljning av statlig egendom ska enligt 8 kap. 7 § budgetlagen (2011:203) ske affärsmässigt.

I verksamhetsberättelsen finns vidare information om statens förvaltningskostnader, bl.a. interna kostnader och kostnader för köpta tjänster. I verksamhetsberättelsen beskrivs också processen för att nominera styrelseledamöter. I ett avsnitt beskrivs regeringens riktlinjer för anställningsvillkor för ledande befattningshavare i företag med statligt ägande. I andra avsnitt behandlas bolagens ekonomiska mål. I verksamhetsberättelsen beskrivs även hållbarhetsarbetet i bolagen med statligt ägande, med konkreta exempel från Aktiebolaget Svensk Bilprovning och Infranord AB. I ett avsnitt redogörs för Regeringskansliets arbete med att fastställa s.k. uppdragsmål (mål för de särskilt beslutade samhällsuppdragen) med ett exempel (AB Svensk Exportkredit). En sammanställning av fördelningen mellan revisionsarvoden och övriga arvoden som betalats ut till revisorer presenteras också. Vidare redovisas en konsoliderad balans- och resultaträkning. Det finns också en sammanfattande redovisning över beslutade utdelningar från och anslag till bolag med statligt ägande.

Liksom tidigare år finns i verksamhetsberättelsen företagspresentationer som innehåller en kortfattad ekonomisk redovisning, en presentation av bolagets verksamhet och mål samt en uppföljning av det gångna verksamhetsåret. I verksamhetsberättelsen utvärderas också dessa mål. För att tydliggöra bakgrunden och motiven till att staten äger bolaget inleds varje företagspresentation med en ingress som ger en översiktlig bild av bolagets historik och verksamhet. Som ett komplement till denna översikt finns en förteckning över de förslag som regeringen lämnat till riksdagen och som behandlar de aktuella bolagen. I företagspresentationen finns även information om bolagens styrelseledamöter och deras arvoden. I presentationen redovisas också om bolaget har en etik-, jämställdhets- och miljöpolicy, eller ett miljöledningssystem, redovisar enligt IFRS (International Financial Reporting Standards) eller lämnar en hållbarhetsredovisning enligt GRI (Global Reporting Initiative). Vidare finns redovisning av könsfördelning för bolagets anställda, ledningsgrupp och styrelse.

Motionerna

Statens uppgift i förvaltningen av statligt ägda företag

Lars Hjälmered m.fl. (M) begär i motion 2015/16:2455 yrkande 12 ett tillkännagivande om de statliga bolagen och anför bl.a. att statens uppgift normalt bör vara att ange de ramar och regler som ska gälla för näringslivet och företagen, inte att äga och driva företag. Motionärerna framhåller att de statliga bolagen bör drivas långsiktigt och ansvarsfullt och, där bolaget verkar på en konkurrensutsatt marknad, enligt marknadsmässiga krav för att säkerställa en effektiv konkurrens. Motionärerna framför vidare att statens roll som lagstiftare och ägare bör hållas isär och skötas på ett professionellt sätt, samt att de statliga bolagen ska präglas av öppenhet och föredömlighet samt

vara föregångare i hållbarhetsfrågor som t.ex. jämställdhet, miljö och socialt ansvarstagande. Det poängteras att det är viktigt att bolagens samhällsuppdrag i förekommande fall tydligt redovisas och är styrande för bolagens verksamhet. Regeringen ska styra de statliga bolagen inom de ramar som riksdagen fastställt.

Statliga företag och investeringskydd

I partimotion 2015/16:194 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) framförs att systemet med investeringskydd och ISDS-klausuler är vanligt förekommande i många internationella handels- och investeringsavtal och att företag länge utnyttjat möjligheten att stämma stater med hjälp av sådana klausuler. Motionärerna anför att även svenska statliga företag agerar på det sättet för att kräva ekonomisk kompensation för försämrade vinstmöjligheter till följd av lagstiftning. Motionärerna poängterar att statliga bolag ägs gemensamt av medborgarna och att det därför är rimligt att riksdagen, som är medborgarnas främsta företrädare, ska ges möjlighet att ta ställning till om ett svenskt statligt företag ska kunna stämma stater med åberopande av ISDS (yrkande 2).

Förändringar av verksamhetsinriktningen i statliga företag

I kommittémotion 2015/16:57 anför Helena Lindahl m.fl. (C, M, FP, KD) att regeringen ska styra de statliga bolagen inom de ramar som riksdagen fastställt. Motionärerna förordar därför ett tillkännagivande om att regeringen ska förankra väsentliga förändringar i ägardirektiv och bolagsordningar i riksdagen för att säkra långsiktighet och insyn (yrkande 4).

Övrigt om förvaltningen av statliga företag

I kommittémotion 2015/16:57 yrkande 1 betonar Helena Lindahl m.fl. (C, M, FP, KD) att statens uppgift normalt bör vara att ange de ramar och regler som ska gälla för näringslivet och företagen, inte att äga och driva bolag. Motionärerna framför vidare att de statliga bolagen ska ha fokus på att skapa långsiktiga värden och att staten ska vara en aktiv, professionell och ansvarsfull ägare. Det anförs också att effektiv konkurrens ska säkerställas på de konkurrensutsatta marknader där statliga bolag verkar och att statens roll som lagstiftare och ägare bör hållas isär och skötas på ett professionellt sätt. Motionärerna anser vidare att om förändringar av det statliga ägandet leder till bättre fungerande marknader eller en mer effektiv samhällsservice bör staten minska eller avveckla sitt ägande. Exempelvis gäller detta bolag som SBAB, Teliasonera, SAS och Orio.

Motionärerna lyfter vidare fram det sedan tidigare påbörjade hållbarhetsarbetet hos de statliga bolagen och förordar ett tillkännagivande om att staten ska vara föredöme för hållbart företagande och fortsätta det goda hållbarhetsarbetet för de statliga företagen (yrkande 2).

När det gäller arbetet med styrelserekrytering i de statliga bolagen vill motionärerna se en fortsatt målmedveten utveckling utifrån att styrelserna ska präglas av dynamik och mångfald (yrkande 3).

Av kommittémotion 2015/16:2831 framgår att Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) är anhängare av ett fortsatt statligt engagemang för att bibehålla statens inflytande genom ägande och att utförsäljningar av statens egendom inte är ett ideologiskt självändamål. Motionärerna anger att det emellertid finns statliga innehav som under vissa omständigheter skulle kunna reduceras där statligt ägande inte kan motiveras med nytta för medborgarna. I motionen framförs att inflytande över statens bolag bör utövas med varsamhet och att god lönsamhet bör prioriteras högt (yrkande 1).

Ola Johansson m.fl. (C) anför i kommittémotion 2015/16:3210 att även staten, vid sidan av kommunerna, har ett ansvar för att driva en aktiv markpolitik. Motionärerna anser att ägardirektiven till de statliga bolag som är markägare bör innehålla uppdrag att ta fram lämplig byggbar mark. För att uppnå detta förordar motionärerna ett tillkännagivande från riksdagen om att regeringen i ägardirektiven ska ge uppdrag till statliga företag att inventera sina markinnehav och lokaler för att öka möjligheterna till fler bostäder (yrkande 11).

I kommittémotion 2015/16:3207 av Penilla Gunther m.fl. (KD) framhålls att det är viktigt att alltid se över offentlig verksamhet och hur den motiveras över tid. Även när det gäller de statligt ägda bolagen. Det handlar enligt motionen inte i första hand om att sälja företag, utan om att staten som ansvarsfull ägare ska leva upp till rådande lagstiftning. Därför menar motionärerna att det kan vara intressant med en transparent översyn av de statliga bolagens aktiviteter i form av intern verksamhetsutveckling som sträcker sig utåt mot, och i konkurrens med, andra aktörer (yrkande 38).

Vissa kompletterande uppgifter

Allmänt

Svenska staten är en av Sveriges största bolagsägare. I den statliga bolagsportföljen finns 49 hel- och delägda bolag, varav två är börsnoterade. Bolagen representerar stora värden, ca 460 miljarder kronor (per maj 2015), och är sammantaget en av Sveriges största arbetsgivare.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade senast i december 2014 frågor om statliga företag i ett betänkande (bet. 2013/14:NU4) motsvarande det här aktuella.

Därutöver beslutade riksdagen under det föregående riksmötet i juni 2015, på regeringens förslag, att godkänna att AB Göta kanalbolag får pantsätta, utarrendera, avstycka och helt eller delvis avyttra de skogsfastigheter som ägs av bolaget samt i övrigt vidta sådana åtgärder som följer av äganderätten till

de skogsfastigheter som ägs av bolaget (prop. 2014/15:99, bet. 2014/15:FIU21).

Regeringens förfogande över statliga bolag

Den rättsliga grunden för regeringens förfogande över statens medel och dess övriga tillgångar finns i regeringsformen (RF). Enligt 9 kap. 8 § RF förvaltar och förfogar regeringen över statens tillgångar, om de inte avser riksdagens myndigheter eller i lag har avsatts för särskild förvaltning. Bestämmelsen innebär att de statliga tillgångarna står till regeringens disposition. Disposition innefattar både förvaltningsåtgärder – rättsliga och faktiska – och förfogandeåtgärder, som avhändelse och pantsättning. Till de statliga tillgångarna hör de andelar staten äger i aktiebolag. Tillgångar som ägs av de statligt ägda bolagen är offentligrättsligt sett inte statliga och berörs inte av paragrafens bestämmelser.

Regeringens frihet att förfoga över statens egendom är emellertid begränsad. I 9 kap. 9 § RF anges att riksdagen beslutar om grunderna för förvaltningen av och förfogandet över statens tillgångar. Riksdagen kan också besluta att en åtgärd av ett visst slag inte får vidtas utan att riksdagen har medgett det. Det är riksdagens sak att avgöra hur omfattande grunderna ska vara. Således är det riksdagen som avgör vilken omfattning regleringen ska ha.

Vidare följer av 8 kap. 3 § budgetlagen (2011:203) att regeringen inte utan riksdagens bemyndigande får förvärva aktier eller andelar i ett företag eller på annat sätt öka statens röst- eller ägarandel i ett företag. Regeringen får heller inte utan riksdagens bemyndigande tillskjuta kapital till ett företag. I 8 kap. 4 § andra stycket budgetlagen (2011:203) föreskrivs att regeringen inte utan riksdagens bemyndigande genom försäljning eller på annat sätt får minska statens ägarandel i företag där staten har hälften eller mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar.

Enligt de riktlinjer som riksdagen beslutade om våren 1996 (prop. 1995/96:141, bet. 1995/96:NU26) ska följande huvudprinciper gälla för förvaltningen av statliga bolag:

- Statligt ägda företag ska arbeta under krav på effektivitet, avkastning på det kapital företaget representerar och strukturanpassning.
- Den som utövar förvaltningen av ett statligt ägt företag ska med utgångspunkt i uppsatt verksamhetsmål aktivt följa företagets utveckling och vidta erforderliga åtgärder för att företaget ska uppfylla kraven på effektivitet, avkastning och strukturanpassning.

Bolagsstyrning

Statens ägarstyrningsdokument (ägarpolicyn) anger ramverket för bolagsförvaltningen samt klargör förhållandet mellan ägare, styrelse och bolagsledning. I ägarpolicyn redogör regeringen för sitt förvaltningsmandat

och sin inställning i viktiga principfrågor om ägarstyrning och bolagsförvaltning.

Statligt ägda bolag är liksom aktiebolag som ägs av andra underkastade regelsystemet i aktiebolagslagen (2005:551). Det betyder att även ett statligt ägt bolag är en självständig juridisk person, där det högsta beslutande organet är bolagsstämman. Vid denna utövar aktieägarna sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter.

I motion 2015/16:194 (V) framförs att internationella företag använder sig av investeringsskydd och tvistlösningsmekanismen investor-state dispute settlement (ISDS) i olika typer av internationella handelsrelaterade avtal för att kräva ekonomisk kompensation av stater för försämrade vinstmöjligheter till följd av lagstiftning. Motionärerna påpekar att även svenska statliga företag använder sig av sådana klausuler och att det borde krävas ett riksdagsbeslut för sådana ageranden. Motionärerna pekar i motionen på den rättsprocess som det statligt ägda Vattenfall AB driver mot den tyska staten på grund av den tyska kärnkraftsavvecklingen. Med anledning av en interpellation (ip. 2013/14:399) av Jonas Sjöstedt (V) svarade näringsminister Mikael Damberg den 13 november 2014 på frågan om regeringen har gjort ställningstagandet att Vattenfall bör dra tillbaka sina skadeståndskrav på Tyskland. Näringsministern anförde bl.a. följande:

Beträffande frågan om Vattenfall får jag framhålla att Tysklands omfattande energiomställning och beslutet att fasa ut all kärnkraftsproduktion i Tyskland till år 2022 innebar en omfattande förändring av förutsättningarna för Vattenfalls verksamhet i Tyskland. Vattenfalls styrelse och ledning är skyldiga att tillvarata bolagets ekonomiska intressen och agera i enlighet med regeringens ägarpolicy. Frågan om eventuell kompensation för beslutet att fasa ut kärnkraften och de rättsliga åtgärder som vidtas för att erhålla sådan kompensation är därför ett ansvar för bolagets styrelse och ledning. Jag förväntar mig att Vattenfall agerar korrekt och på lämpligt sätt för att tillvarata bolagets intressen.

Jag kan också tillägga att Vattenfall har grundat sin stämning på energistadgefördraget, vilket är en internationell överenskommelse på energiområdet som ratificerats av EU och 47 stater, främst från Europa. Bland de anslutna staterna återfinns Sverige och Tyskland. Energistadgefördraget, som godkändes av riksdagen 1996, innehåller bland annat regler om investeringsskydd och en investerar-stat-tvistlösningsmekanism.

Information i budgetpropositionen

I budgetpropositionen för 2016 finns i avsnittet Politikens inriktning (prop. 2015/16:1 utg.omr. 24 s. 69 f.) ett avsnitt om statliga företag med rubriken Ett hållbart ägande med värdeskapande i fokus. Där konstateras att den statliga bolagsportföljen innehåller 49 hel- och delägda bolag varav två är börsnoterade. Vidare konstateras även att bolagen representerar stora värden och sammantaget är en av Sveriges största arbetsgivare.

Regeringen har riksdagens uppdrag att aktivt förvalta statens ägande i bolag så att den långsiktiga värdeutvecklingen blir den bästa möjliga och, i förekommande fall, att de särskilt beslutade samhällsuppdragen utförs väl.

I budgetpropositionen anges vidare att bolag med statligt ägande ska förvaltas på ett aktivt och professionellt sätt med värdeskapande som ett övergripande mål. Det innebär att bolagen ska agera långsiktigt, effektivt och lönsamt samt ges förmåga att utvecklas. Bolag som verkar på en konkurrensutsatt marknad ska enligt propositionen drivas enligt marknadsmässiga krav för att säkerställa en effektiv konkurrens. Utvecklingen av förvaltningen av bolagen med statligt ägande bör enligt regeringen fortsätta.

Bolag med statligt ägande ska agera föredömligt inom området hållbart företagande och i övrigt agera på ett sådant sätt att de åtnjuter offentligt förtroende. Det betyder att bolagen ska vara föregångare i hållbarhetsfrågor som t.ex. jämställdhet, affärsetik, miljö och socialt ansvarstagande.

Vissa bolag med statligt ägande har ett särskilt beslutat samhällsuppdrag. Det är viktigt att dessa tydligt redovisas och är styrande för bolagens verksamhet. Utvecklingen av förvaltningen av bolagen med statligt ägande bör fortsätta.

Att fastställa och följa upp mål för bolagen med statligt ägande är ett viktigt verktyg i regeringens styrning av bolagen. Det övergripande syftet med målen är att verksamheten i bolagen bedrivs effektivt och långsiktigt, vilket säkerställer värdeskapande och att särskilt beslutade samhällsuppdrag i förekommande fall utförs väl.

Måluppföljning är en central del i dialogen mellan bolagen och staten som ägare. Vid de regelbundna ägarmötena, då företrädare för bolag respektive ägare träffas, följs bolagens prestation upp i förhållande till fastställda ekonomiska mål, hållbarhetsmål och, i förekommande fall, uppdragsmål.

När det gäller ekonomiska mål för de statligt ägda företagen sägs i propositionen att dessa syftar till att säkerställa värdeskapandet i bolagsportföljen genom att verksamheten i bolagen med statligt ägande bedrivs effektivt samtidigt som de finansiella riskerna hålls på en rimlig nivå. Bolagen ska uppnå de ekonomiska målen långsiktigt över en konjunkturcykel. Regeringskansliet arbetar aktivt med att säkerställa att de ekonomiska målen är tydliga, att de fastställs i dialog med bolagen, att målen blir både ambitiösa och realistiska samt att de regelbundet följs upp.

En central utgångspunkt vid fastställandet av ekonomiska mål är kostnaden för eget kapital, eftersom denna kostnad avgör om staten som ägare får en rimlig kompensation för det risktagande som ägandet innebär. Utifrån bl.a. kostnaden för eget kapital fastställs för varje bolag mål för kapitalstruktur, lönsamhet och utdelning.

Regeringskansliet ser löpande över i vilken utsträckning ett bolags interna och externa förutsättningar förändras. En revidering av de ekonomiska målen kan motiveras av exempelvis väsentliga förändringar i bolagets marknadsförutsättningar, strategi eller risk- och räntenivå, liksom större förvärv eller avyttringar. Under 2015 reviderades målen för fem bolag. Metria

AB, Aktiebolaget Svensk Exportkredit (SEK), SBAB, Lernia AB och Systembolaget Aktiebolag fick nya ekonomiska mål vid respektive bolags årsstämma våren 2015. Kommande år är avsikten att se över de ekonomiska målen för ytterligare ett antal bolag.

Bolag med statligt ägande ska integrera hållbarhetsfrågor i affärsstrategin och den löpande verksamheten. Bolagens verksamhet ska präglas av öppenhet och föredömlighet, och bolagen ska vara föregångare i hållbart företagande genom ett långsiktigt och ansvarsfullt ställningstagande till mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, miljö, anti-korruption, affärsetik, jämställdhet och mångfald.

Styrelsen och företagsledningen ska ta ett tydligt ansvar för bolagets hållbarhetsutmaningar samt arbeta efter långsiktiga, utmanande och uppföljningsbara hållbarhetsmål. Av 49 bolag med statligt ägande hade vid årsskiftet 2014/15 så gott som alla fastställt hållbarhetsmål.

Uppföljningen av hållbarhetsmålen, som sker med etablerade verktyg, är en viktig och integrerad del i styrningen av bolagen med statligt ägande.

Bolag med statligt ägande ska i samband med publiceringen av företagets årsredovisning, redovisa och publicera en hållbarhetsredovisning enligt Global Reporting Initiatives (GRI) riktlinjer.

Regeringskansliet har ett etablerat nätverk för hållbart företagande i syfte att initiera och uppmuntra erfarenhetsutbyten och nätverksbyggande mellan bolagen med statligt ägande om hållbart företagande.

Som en del av Regeringskansliets löpande analys av bolagen med statligt ägande analyseras även bolagens arbete med hållbart företagande. Analysen syftar till att öka kunskapen om bolagens hållbarhetsutmaningar och utgår från en bred omvärldsanalys som beaktar globala trender, risker och möjligheter kopplade till den värdekedja respektive bolag verkar i.

Regeringskansliet identifierar relevanta analysområden och analyserar sedan hur bolaget arbetar för att hantera risker och möjligheter inom de utvalda områdena. Resultatet av analysen används i dialogen mellan ägare och bolag, i styrelsenomineringsprocessen, i processen för att fastställa ekonomiska mål och i förekommande fall i processen för att fastställa uppdragsmål. Under 2016 kommer analysen i än större utsträckning att vara en integrerad del i processen för att fastställa ekonomiska mål.

Flera av bolagen med statligt ägande har samhällsuppdrag som är särskilt beslutade av riksdagen. Det innebär att bolagen bedriver verksamhet som syftar till att generera andra effekter än ekonomisk avkastning för ägaren men som i övrigt bidrar positivt till samhället. Regeringskansliet har en enhetlig metodik och process för att fastställa och följa upp mål för särskilt beslutade samhällsuppdrag, s.k. uppdragsmål. Uppdragsmål används för att utvärdera hur väl samhällsuppdragen utförs. Vid årsstämmorna våren 2015 fick två bolag nya uppdragsmål, SEK och Systembolaget Aktiebolag.

Även om det i många fall är svårt att i monetära termer värdera nyttan av ett uppfyllt samhällsuppdrag, är det viktigt att fastställa kostnaden för uppdraget. Kunskap om kostnaden för att genomföra ett särskilt beslutat

samhällsuppdrag ger ett bättre underlag för prioritering av hur skattebetalarnas medel ska användas. Kommande år är avsikten att fastställa uppdragsmål för ytterligare ett antal bolag med särskilt beslutade samhällsuppdrag.

Ett av de viktigaste instrumenten för styrning av bolag med statligt ägande är att utse kompetenta och väl fungerande styrelser. Styrelserna ska vara sammansatta så att de kan genomföra uppdraget utifrån affärskompetens, integritet, effektivitet och branschkunskap. Personer med olika erfarenheter, ålder, kön och bakgrund behövs för att tillgodose behovet av relevant kompetens i styrelserna. Frågan om mångfald, inklusive en jämn könsfördelning bland styrelseledamöter, är högt prioriterad.

Vad gäller jämn könsfördelning i styrelserna och bland de verkställande direktörerna har staten som ägare nått betydligt längre än näringslivet i övrigt. 49 procent av styrelseledamöterna i de statligt helägda bolagen är kvinnor jämfört med 29 procent bland de börsnoterade bolagen. Andelen kvinnor som styrelseordförande i den statliga bolagsportföljen (helägda bolag) har ökat med 23 procentenheter från 2006 till 2015. År 2006 var dessa 23 procent, jämfört med 46 procent 2015. Börsbolagens motsvarande andel 2015 är 5 procent. Det är positivt att staten således uppnår målsättningen om jämställda styrelser, både vad gäller ledamöter och ordförande.

Regeringen anger att det är angeläget att bolag med statligt ägande driver utvecklingen mot en balanserad könsfördelning på företagsledande befattningar. Det är därför positivt att andelen kvinnliga verkställande direktörer i de statligt hel- och delägda bolagen var 32 procent vid utgången av 2014, jämfört med ca 5 procent i börsbolagen. Regeringen kommer fortsatt att genom sin ägarstyrning verka för en balanserad könsfördelning på ledande befattningar i bolagen med statligt ägande. Andelen kvinnor i bolagens ledningsgrupper var 39 procent, en ökning med 1 procentenhet jämfört med föregående år.

Regeringskansliet genomför löpande ett omfattande analysarbete i fråga om bolagen med statligt ägande. Resultatet av analysarbetet kan leda till förändringar eller förtydliganden av bolagens uppdrag eller inriktning, eller till omstruktureringar. Staten ska vara en aktiv, professionell och tydlig ägare.

Förändringar av verksamhetsinriktningen i statliga bolag

När det gäller förslaget i motion 2014/15:57 (C, M, FP, KD) yrkande 4 om att riksdagen ska uppmana regeringen att den ska begära riksdagens godkännande innan väsentliga förändringar av verksamhetsinriktningen vidtas kan utskottet påminna om att det behandlade ett liknande motionsyrkande under hösten 2014 (mot. 2014/15:2983 [M, C, FP KD] yrkande 20). Ett enigt utskott avstyrkte yrkandet och anförde bl.a. följande:

Enligt regeringsformen (RF) är det regeringen som förvaltar och förfogar över statens tillgångar. Till de statliga tillgångarna hör de andelar staten äger i aktiebolag. Av detta följer att regeringen förvaltar de statliga bolagen och företräder ägaren, dvs. ytterst landets medborgare. Regeringens frihet att förfoga över statens tillgångar är emellertid begränsad. I RF anges

vidare att det är riksdagen som beslutar om grunderna för förvaltningen av och förfogandet över statens tillgångar. Vid ägarstyrningen av de statliga bolagen ska regeringen således utgå från de riktlinjer för bolagets verksamhet som beslutats av riksdagen. Vanligen återspeglas riksdagens beslut i företagets bolagsordningar. Detta innebär bl.a., enligt utskottets mening, att regeringen inte har möjlighet att lägga andra uppgifter på ett statligt bolag än de som inryms i vad som beslutats av riksdagen. I den händelse regeringen önskar genomföra en förändring av ett statligt företags verksamhetsinriktning som inte kan inrymmas i vad riksdagen beslutat bör regeringen därmed vända sig till riksdagen. Denna ordning är också något som lyfts fram i den aktuella motionen. Enligt utskottet råder det därmed ingen motsättning mellan utskottets uppfattning i denna fråga och den som förs fram i motionen. Utskottet vill understryka att denna ordning är en viktig del i hur förvaltningen av de statliga företagen bör fungera och att den även fortsättningsvis bör gälla. Ett uttalande från riksdagen i enlighet med vad som begärs i motionen kan således besparas.

I motion 2015/16:3210 (C) om att statliga bolag som är markägare ska inventera sina markinnehav för ett ökat bostadsbyggande kan, utöver det som framförts ovan, nämnas att riksdagen hösten 2013 godkände regeringens förslag till ändring av uppdraget för Akademiska Hus AB (prop. 2013/14:1 utg.omr. 24, bet. 2013/14:NU1). En del i det ändrade uppdraget är att bolaget ska verka för en långsiktig utveckling av universitets- och högskoleområden, s.k. campusområden. Med anledning av motionsyrkanden om ett utökad uppdrag för Akademiska Hus i syfte att bebygga mark i närheten av högskolor med studentlägenheter anförde finansutskottet våren 2015 (bet. 2014/15:FiU25 s. 19) att uppdraget till Akademiska Hus AB gör det möjligt för bolaget att äga, utveckla och förvalta studentbostäder. Studentbostäder är en del av en långsiktig utveckling av campusområden. I detta sammanhang lyfte finansutskottet fram att Akademiska Hus AB tillsammans med lärosäten, kommuner och externa bostadsaktörer planerar för närmare 11 000 studentbostäder. Eftersom Akademiska Hus AB ska följa upp och redovisa vilka åtgärder som vidtagits för fler studentbostäder ansåg finansutskottet att det finns goda förutsättningar för riksdagen att även framöver följa utvecklingen på området.

Vissa konkurrensfrågor

Med anledning av vad som framförs i motionerna 2015/16:57 (C, M, FP, KD), 2015/16:2455 (M) och 2015/16:3207 (KD) om att statliga bolag inte ska snedvrída konkurrensen på marknader kan det nämnas att de statliga bolagen, med undantag för vad som anges nedan, lyder under samma lagar som privatägda bolag. Det handlar t.ex. om aktiebolags-, årsredovisnings-, konkurrens- och bokföringslagarna samt insiderlagstiftningen och lagen om offentlig upphandling. Det finns inte några särregler för bolag med statligt ägande, frånsett att Riksrevisionen har rätt att utse revisorer i de bolag som staten har ett bestämmande inflytande i och i bolag vars verksamhet regleras i författning. I bolagsordningen anges föremålet för bolagets verksamhet, vilket har sin grund i det uppdrag som riksdagen har beslutat om. De statligt ägda

bolagen, liksom privatägda bolag som är verksamma inom en viss sektor, kan exempelvis också lyda under särskild sektorslagstiftning, t.ex. postlagen (2010:1045) och lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation.

De bolag som har statligt ägande och där staten direkt eller indirekt har ett dominerande inflytande omfattas av en reglering i konkurrenslagen (2008:579) enligt vilken Stockholms tingsrätt på talan av Konkurrensverket kan förbjuda ett sådant företag att i en verksamhet av kommersiell eller ekonomisk natur tillämpa ett visst förfarande om det snedvrider förutsättningarna för en effektiv konkurrens eller om det hämmar förekomsten eller utvecklingen av sådan konkurrens. Regleringen gäller även landstingsägda och kommunägda bolag. Denna reglering går utöver den som gäller för andra företag enligt konkurrenslagen.

Utöver detta är statliga företag skyldiga att följa statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande, vilket bl.a. innebär att bolagen ska agera långsiktigt, effektivt och lönsamt.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande när det gäller övergripande frågor om förvaltningen av statliga företag redovisas under följande rubriker:

- Skrivelsen om företag med statligt ägande
- Statens uppgift i förvaltningen av statligt ägda företag
- Statliga företag och investeringsskydd
- Förändringar av verksamhetsinriktningen i statliga företag
- Övrigt om förvaltningen av statliga företag.

Skrivelsen om företag med statligt ägande

Systemet med årliga redogörelser från regeringen för företag med statligt ägande baseras på ett beslut av riksdagen 1981. Det finns, som framgår av detta betänkande, åsiktsskillnader mellan företrädarna för olika partier i utskottet när det gäller statliga företag. Utskottet vill samtidigt framhålla vikten av att regeringen årligen lämnar dessa redogörelser, som utgör underlag för att riksdagen ska kunna följa regeringens förvaltning av de aktuella företagen.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen ska lägga regeringens skrivelse till handlingarna.

Statens uppgift i förvaltningen av statligt ägda företag

I motion 2015/16:2455 (M) framförs bl.a. att statens uppgift normalt bör vara att ange de ramar och regler som ska gälla för näringslivet och företagen, inte att äga och driva företag. Det anförts även att de statliga bolagen ska präglas av öppenhet och föredömlighet samt vara föregångare i hållbarhetsfrågor som

t.ex. jämställdhet, miljö och socialt ansvarstagande. I motionen framhålls även att i det förekommande fall är viktigt att samhällsuppdragen tydligt redovisas och är styrande för bolagens verksamhet.

Med anledning av den aktuella motionen vill utskottet framhålla att staten är en betydande företagsägare i Sverige. I den statliga bolagsportföljen finns 49 hel- och delägda företag, varav två är börsnoterade. Ofta spelar bolagen en viktig roll i det svenska samhället, där de i flertalet fall startat som affärsverk, affärsverksamhet i myndighet eller som statliga monopol. Därefter har verksamheterna bolagiserats i syfte att bedrivas effektivt och för att öka förutsättningarna för konkurrensneutralitet på marknaden, dit nya privata aktörer vanligen sökt sig. Huvuddelen av bolagen med statligt ägande drivs på affärsmässiga grunder och verkar i dag på fullt konkurrensutsatta marknader, medan vissa bolag har samhällsuppdrag som är särskilt beslutade av riksdagen.

Utskottet vill i detta sammanhang understryka att staten har ett stort ansvar i att vara en ansvarsfull och professionell ägare. Centrala delar i detta ansvar är ett aktivt arbete med mål och måluppföljning samt med hållbarhetsfrågor. Såvitt utskottet erfarit kommer Regeringskansliet under kommande år att se över de ekonomiska målen för ett antal bolag och fastställa uppdragsmål för ytterligare ett antal bolag med särskilt beslutade samhällsuppdrag. Den pågående analysen av bolagens arbete med hållbart företagande kommer framöver i större utsträckning att vara en integrerad del i denna process.

Utskottet kan avslutningsvis konstatera dels att inriktningen på många av de statliga bolagens verksamhet och samhällsuppdrag medför att staten även fortsatt förväntas vara en stor bolagsägare, dels att det pågår ett löpande aktivt arbete med att utveckla såväl ekonomiska mål och uppdragsmål som måluppföljning.

Därmed avstyrker utskottet motion 2015/16:2455 (M) i berörd del.

Statliga företag och investeringskydd

I motion 2015/16:194 (V) begärs ett uttalande om att regeringen ska verka för att svenska statliga företag inte ska kunna driva rättsprocesser mot stater utan riksdagens godkännande. Med anledning av den aktuella motionen vill utskottet inledningsvis framföra att statligt ägda bolag, liksom aktiebolag som ägs av andra, är underkastade regelsystemet i aktiebolagslagen (2005:551). Det betyder att även ett statligt ägt bolag är en självständig juridisk person där det högsta beslutande organet är bolagsstämman. Vid bolagsstämman utövar aktieägarna sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter.

Utskottet vill vidare framhålla att statens ägarstyrningsdokument (ägarpolicyn) anger ramverket för bolagsförvaltningen och klargör förhållandet mellan ägare, styrelse och bolagsledning. I ägarpolicyn redogörs för regeringens förvaltningsmandat och inställning i viktiga principfrågor kring ägarstyrning och bolagsförvaltning.

De statliga bolagens styrelser och ledningar är skyldiga att tillvarata bolagets ekonomiska intressen och agera i enlighet med regeringens

ägarpolicy. Frågor om eventuella rättsliga åtgärder som enskilda statliga bolag vidtar likt de som beskrivs i den aktuella motionen är följaktligen ett ansvar för bolagens styrelser och ledningar. Utskottet förväntar sig att de statliga bolagen agerar korrekt och på lämpligt sätt för att tillvarata bolagens intressen.

Därmed avstyrker utskottet motion 2015/16:194 (V) i berörd del.

Förändringar av verksamhetsinriktningen i statliga företag

I motion 2015/16:57 (C, M, FP, KD) förordas ett tillkännagivande om att regeringen ska begära riksdagens godkännande innan väsentliga förändringar i verksamhetsinriktningen görs för statligt helägda bolag. Som anförts behandlade utskottet våren 2015 ett liknande motionsyrkande och konstaterade vid det tillfället bl.a. att om regeringen önskar genomföra en förändring av ett statligt företags verksamhetsinriktning som inte kan inrymmas i vad riksdagen beslutat bör regeringen vända sig till riksdagen. Utskottet framhöll vidare att denna ordning också var något som lyftes fram i den aktuella motionen och att det därmed inte fanns någon motsättning i förhållande till utskottets uppfattning i denna fråga. Utskottet underströk att ordningen vad gäller väsentliga förändringar i statliga företags verksamhetsinriktningar är en viktig del i hur förvaltningen av de statliga företagen bör fungera och att den även fortsättningsvis bör gälla. Utskottet vidhåller denna uppfattning, och ett uttalande från riksdagen i enlighet med vad som begärs i den här aktuella motionen kan således avvaras.

Därmed avstyrks motion 2015/16:57 (C, M, FP, KD) i berörd del.

Övrigt om förvaltningen av statliga företag

Uttalanden av riksdagen i olika frågor som rör förvaltningen av statliga företag begärs i motionerna 2015/16:57 (C, M, FP, KD) och 2015/16:2831 (SD).

Utskottet vill med anledning av dessa motioner anföra följande. För staten som ägare är det centralt att de statliga bolagen bedriver sin verksamhet så att ett långsiktigt värdeskapande uppnås. Det är väsentligt att de statliga bolagen ges möjlighet att utvecklas och växa för att skapa värde för ägaren samt att den aktiva förvaltningen sker på ett professionellt sätt med värdeskapande som ett övergripande mål.

Bolag med statligt ägande ska vidare integrera hållbarhetsfrågor i affärsstrategin och den löpande verksamheten. Bolagens verksamhet ska präglas av öppenhet och föredömlighet, och bolagen ska vara föregångare i hållbart företagande genom ett långsiktigt och ansvarsfullt ställningstagande till mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, miljö, anti-korruption, affäretik, jämställdhet och mångfald. Styrelsen och företagsledningen ska ta ett tydligt ansvar för bolagets hållbarhetsutmaningar samt arbeta efter långsiktiga, utmanande och uppföljningsbara hållbarhetsmål. Av 49 bolag med statligt ägande hade vid årsskiftet 2014/15 så gott som alla fastställt hållbarhetsmål. Här kan också nämnas att Regeringskansliet har ett etablerat nätverk för hållbart företagande i syfte att initiera och uppmuntra erfarenhetsutbyten och

nätverksbyggande mellan bolagen med statligt ägande, kring hållbart företagande.

Vidare fortsätter arbetet med att genom ägarstyrning verka för en balanserad könsfördelning på ledande befattningar i bolagen med statligt ägande. Regeringskansliet genomför löpande ett omfattande analysarbete i fråga om bolagen med statligt ägande vilket kan leda till förändringar eller förtydliganden av bolagens uppdrag eller inriktning, eller till omstruktureringar.

Mot denna bakgrund avstyrks de aktuella motionerna i berörda delar.

Med anledning av vad som framförs i motion 2015/16:3210 (C) om utökade uppdrag för statliga bolag om mark och lokalinventering vill utskottet åter framhålla att det är genom bolagsordningen som ägaren bestämmer bolagets verksamhetsföremål och vissa angivna ramar för verksamheten. I bolag med statligt ägande har verksamhetsföremålet sin grund i det uppdrag som riksdagen har beslutat om. I sammanhanget kan nämnas att riksdagen hösten 2013 godkände regeringens förslag till ändring av uppdraget för Akademiska Hus AB (prop. 2013/14:1 utg.omr. 24, bet. 2013/14:NU1). En del i det ändrade uppdraget är att bolaget ska verka för en långsiktig utveckling av universitets- och högskoleområden, s.k. campusområden. Som anförts gjorde denna förändring det möjligt för Akademiska Hus att äga, utveckla och förvalta studentbostäder.

Utskottet är inte berett att förorda att riksdagen ska göra något uttalande i linje med vad motionärerna begär och avstyrker den aktuella motionen i berörd del.

I motion 2015/16:3207 (KD) förordas ett uttalande från riksdagen med anledning av hur de statliga bolagen bör agera på konkurrensutsatta marknader. Utskottet vill framhålla att statliga ägda bolag liksom aktiebolag som ägs av andra är underkastade regelsystemen i både aktiebolagslagen (2005:551) och konkurrenslagen (2008:579). Som tidigare nämnts ska statliga bolag som verkar på fullt konkurrensutsatta marknader emellertid förhålla sig till en reglering i konkurrenslagen som går utöver vad som gäller för andra företag. Den innebär att Stockholms tingsrätt på talan av Konkurrensverket kan förbjuda ett statligt företag att i en verksamhet av kommersiell eller ekonomisk natur tillämpa ett visst förfarande om det snedvrider förutsättningarna för en effektiv konkurrens eller om det hämmar förekomsten eller utvecklingen av sådan konkurrens. Utöver detta ska statliga företag följa statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande, vilket bl.a. innebär att bolagen ska agera långsiktigt, effektivt och lönsamt och åtnjuta allmänhetens förtroende.

Utskottet ser mot denna bakgrund ingen anledning att gå vidare med ett uttalande så som motionärerna vill. Därmed avstyrks den aktuella motionen i berörd del.

Förvaltning av vissa statliga företag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om förvaltningen av SJ AB och tillkännager detta för regeringen. Utskottet framhåller bl.a. att regeringen i högre grad än för närvarande bör förvalta SJ i enlighet med de grundläggande principer som gäller för förvaltningen av statliga bolag och att regeringen inom ramen för SJ:s beslutade ekonomiska mål bör agera på ett mer ansvarsfullt sätt. Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden om ekonomiska mål för SJ, Sveaskog AB:s arrendepriiser, LKAB:s uppdrag och om AB Svensk Exportkredit.

Jämför reservationerna 5 (S, MP, V), 6 (SD) och 7 (SD) och särskilda yttrandena 1 (SD) och 2 (V).

Motionerna

SJ AB

I kommittémotion 2015/16:57 av Helena Lindahl m.fl. (C, M, FP, KD) framförs att regeringen agerat ansvarslöst och inkonsekvent när det gäller SJ AB (yrkande 5). I motionen anförts att de aktieutdelningar som regeringen tagit ut från SJ slår mot viktiga investeringar i bl.a. fordon och personal. Motionärerna anser att regeringen bör omvärdera sina prioriteringar i förhållande till SJ.

Motionärerna i kommittémotion 2015/16:2851 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) påpekar att det trots att de ekonomiska målen för SJ AB nyligen reviderades finns fortsatt problematik med låg tågstandard och trafikneddragningar. Motionärerna ser det därför som önskvärt att avkastningskravet sänks ytterligare och begär därför ett tillkännagivande från riksdagen om att se över de ekonomiska målen för SJ.

I motion 2015/16:2217 skriver Niclas Malmberg och Stina Bergström (båda MP) att utdelningskravet till staten för SJ AB ska slopas. Motionärerna framhåller emellertid att det är bra att SJ går med vinst, men att vinstutdelningskravet till staten bör tas bort och att vinsten i stället ska återinvesteras i verksamheten (yrkande 2).

Sveaskog AB

Helén Pettersson i Umeå (S) framför i motion 2015/16:831 att det statligt ägda Sveaskog under de senaste åren höjt sina jaktarrenden avsevärt i de norra delarna av landet. Det framhålls att det inte borde vara Sveaskogs roll att driva upp priserna på jaktarrenden så att de människor som bor i områdena inte har råd att fortsätta arrendera. Som statligt bolag, ägt av svenska folket, bör bolaget i stället värna de som tar ansvar för långsiktighet och god viltvård, och

ge förutsättningar för människor att bo kvar i glesbygden. Motionären förordar därför ett tillkännagivande om att Sveaskogs arrendepriiser inte ska vara marknadsledande.

LKAB

Josef Fransson m.fl. (SD) anför i kommittémotion 2015/16:2850 yrkande 2 att mineralersättningen ska spegla det ömsesidiga förhållande som finns mellan det offentliga och gruvnäringen. Som en del av detta begär motionärerna att LKAB som en del i sin verksamhet ska ha ett tydligt fokus på prospektering, vilket också ska framgå av ägardirektiven.

AB Svensk Exportkredit

I kommittémotion 2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) framförs att Sverige är världens största exportör av försvarsmateriel per capita. Motionärerna understryker att detta är fallet trots att sådan export är omgärdad av ett strikt regelverk och en omfattande kontroll. I motionen anförts vidare att AB Svensk Exportkredit (SEK) kan betyda mycket för mindre företag, och motionärerna begär därför ett tillkännagivande om att SEK bör få stärkta förutsättningar (yrkande 44).

Vissa kompletterande uppgifter

SJ AB

SJ AB, som är helägt av svenska staten, bildades 2001 i samband med bolagiseringen av affärsverket Statens järnvägar. Vid bolagiseringen övertog SJ affärsverkets persontrafik på järnväg och driver sedan dess verksamheten på affärsmässiga grunder i konkurrens med andra tågoperatörer samt med bil, flyg och buss.

Av regeringens skrivelse 2015 års redogörelse för företag med statligt ägande (skr. 2014/15:140 s. 80) framgår att nya ekonomiska mål antogs på SJ:s årsstämma i april 2014.

Ägarens syfte med att fastställa ekonomiska mål är enligt statens ägarpolicy 2015 att

- säkerställa värdeskapande genom att styrelse och företagsledning arbetar mot långsiktiga, ambitiösa och realistiska mål
- uppnå kapitaleffektivitet genom att tydliggöra kostnaden för eget kapital,
- hålla bolagens finansiella risk på en rimlig nivå
- tillförsäkra ägaren direktavkastning genom hållbara och förutsägbara utdelningar med hänsyn tagen till bolagens framtida kapitalbehov och finansiella ställning
- på ett strukturerat sätt mäta, följa upp och utvärdera bolagens lönsamhet, effektivitet och risknivå.

De nya ekonomiska målen för SJ innebär bl.a. att lönsamhetskravet ändrades till 7 procents avkastning på operativt eget kapital jämfört med tidigare 10 procents avkastning på eget kapital, samt att utdelningskravet ändras till 30–50 procent av vinsten jämfört med tidigare 33 procent. Av skrivelsen framgår att förändringen har skett mot bakgrund av bl.a. en förändrad konkurrenssituation och ett annat ränteläge.

Hösten 2014 avstyrkte utskottet tre motionsyrkanden (2014/15:192, 2014/15:2133 och 2014/15:2669) om slopat eller förändrat avkastningskrav för SJ. Utskottet påminde om att en viktig utgångspunkt när de ekonomiska målen för de statliga bolagen fastställs är ägarens kostnad för eget kapital, eftersom denna kostnad ytterst avgör om staten som ägare får en rimlig och marknadsmässig kompensation för det risktagande som ägandet i ett bolag innebär. För lönsamhetsmålet utgör kostnaden för eget kapital ett golv, eftersom en avkastning som systematiskt understiger kapitalkostnaden innebär att värde förstörs för staten som ägare. Utskottet påminde om att bl.a. en förändrad konkurrenssituation och ett annat ränteläge gjorde att nya ekonomiska mål antogs på SJ:s årsstämma i april 2014. En avvikande mening fanns (V).

Vidare kan nämnas att vissa bolag med statligt ägande har särskilda samhällsuppdrag som beslutats av riksdagen. Ett särskilt beslutat samhällsuppdrag är det fråga om när ett bolag har ett uppdrag beslutat av riksdagen att bedriva verksamhet som syftar till att generera andra effekter än ekonomisk avkastning för ägaren. SJ har inget sådant särskilt beslutat samhällsuppdrag. Riksdagen riktade emellertid våren 2014 (bet. 2013/14:TU19, rskr. 2013/14:342) ett tillkännagivande till regeringen om att se över hur uppdragen för SJ AB, Green Cargo AB och Jernhusen AB kan tydliggöras så att samhällets behov av klimatsmarta järnvägstransporter i högre utsträckning kan tillgodoses. Av budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1 utg.omr. 24 s. 60) framgår att regeringen avser att återkomma till riksdagen med anledning av tillkännagivandet.

Sveaskog AB

Riksdagen fattade våren 2010 beslut om förändrat uppdrag för Sveaskog AB (prop. 2009/10:169, bet. 2009/10:NU22). Innebörden av beslutet är att bolagets verksamhet ska baseras på affärsmässig grund och generera marknadsmässig avkastning. Bolaget ska vara en oberoende aktör med kärnverksamhet inom skogsbruk utan egna stora intressen som slutanvändare av skogsråvara. Sveaskog bör också kunna bedriva närliggande verksamhet om det bidrar till att öka bolagets avkastning. Dessutom ska bolaget även fortsättningsvis genom försäljning av mark på marknadsmässiga villkor möjliggöra omarronderingar och tillköp för enskilt skogsbruk, särskilt i glesbygd. Mark ska säljas tills dess att 10 procent av den areal bolaget hade vid bolagets bildande 2002 är avyttrad.

Enligt Sveaskogs årsredovisning 2014 förvaltar bolaget 3,1 miljoner hektar produktiv skogsmark, vilket är 14 procent av Sveriges skogsmark. Bolagets skogsinnehav är spritt över hela Sverige men har sin tyngdpunkt i norra Sverige. Skogen är viktig som råvara för skogsindustrin och skapar sysselsättning och rekreationsmöjligheter. Sveaskog säljer framför allt timmer, massaved och biobränsle till sina kunder. I redovisningen anges att bolaget bedriver ett långsiktigt hållbart skogsbruk bl.a. genom att avsätta 20 procent av den produktiva skogsmarken som naturvårdsareal och etablering av totalt 36 ekoparker. Det redovisas att markförsäljningsprogrammet pågår där bolaget säljer skogsmark till enskilda för att bidra till tillköps- och omarronderingsmöjligheter, särskilt i glesbygd. Målet är att på sikt avyttra 10 procent av den egna skogsmarken (beräknat på innehavet 2002) till privatpersoner.

När det gäller Sveaskogs jaktarrenden avtog ett enhälligt utskott senast våren 2015 en motion (2014/15:508 av Helén Pettersson i Umeå m.fl. [S]) liknande den här aktuella om arrendepriiser. Utskottet hänvisade vid detta tillfälle till sina ställningstaganden våren 2013 och våren 2014 då liknande motionsyrkanden avtog av riksdagen. Utskottet vidhöll att detta inte är en fråga där statsmakterna bör agera. Sveaskog är ett statligt ägt bolag som agerar på marknadsmässiga villkor, och det är bolagsledningen som ansvarar för frågor som rör den löpande verksamheten och operativa beslut.

LKAB

LKAB tillverkar och levererar förädlade järnmalmsprodukter och tjänster till kunder över hela världen. Andra närliggande produkter och tjänster som bygger på LKAB:s kunnande och som stöder huvudaffären ingår i verksamheten. Bolagets affärsstrategi är att utveckla, tillverka och sälja järnmalmsprodukter med egenskaper som överträffar konkurrenternas. LKAB bedriver vidare prospektering för att säkra gruvdriftens långsiktiga behov av järnmalm och är en viktig form av kunskapsinhämtning. Målet är att ha 20 års framförhållning för att trygga utvecklingen av produktion och omgivande samhällen.

Hösten 2014, vid utskottets behandling av 2013 års redogörelse för företag med statlig ägande (skr. 2013/14:140, bet. 2014/15:NU4), avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att LKAB:s ägardirektiv bör ha tydligare fokus på prospektering. Utskottet uttalade att detta var en fråga som rör bolagets operativa verksamhet och inte är en fråga för riksdagen att avgöra. Utskottet såg därför ingen anledning att göra något tillkännagivande i enlighet med vad motionärerna anförde. En avvikande mening fanns (SD).

AB Svensk Exportkredit

Aktiebolaget Svensk Exportkredit (SEK) ska som marknadskompletterande aktör på kommersiella och hållbara grunder bedriva kreditverksamhet i syfte att främja svensk exportnäring genom att erbjuda finansieringslösningar som

direkt eller indirekt främjar svensk export. SEK administrerar därutöver det statsstödda exportkreditsystemet, det s.k. CIRR-systemet (commercial interest reference rate), som baseras på OECD:s och EU:s regelverk om statsstödda exportkrediter.

För att motverka finanskrisens effekter på företagens möjligheter att finansiera exportaffärer beslutade regeringen och riksdagen i slutet av 2008 att öka kapaciteten hos SEK att finansiera exportkrediter av svenskt intresse. Det skedde genom ett kapitaltillskott som ökade bolagets förmåga att finansiera affärer som privata banker tidigare skulle ha tagit hand om (prop. 2008/09:73).

För att ytterligare stärka bolagets upplåningskapacitet skapades genom riksdagens beslut (prop. 2008/09:86, bet. 2008/09:NU12, rskr. 2008/09:125) en möjlighet att mot marknadsmässiga villkor ta upp lån i Riksgäldskontoret (Riksgälden) och att få statliga garantier för upplåning. Inför 2015 gjordes bedömningen att kreditgarantin inte längre behövdes. Låneramen hos Riksgälden om 100 miljarder kronor sänktes för budgetåret 2014 från 100 till 80 miljarder kronor och begränsades till den statsstödda exportkreditgivningen (de s.k. CIRR-krediterna).

I budgetpropositionen för 2016 (2015/16:1 utg.omr. 24 s. 99) framhåller regeringen att de åtgärder som blev ett resultat av propositionen Åtgärder för förstärkt exportfinansiering (prop. 2008/09:86, bet. 2008/09:NU12, rskr. 2008/09:125), har medfört att SEK haft bättre förutsättningar att stödja de svenska exportörerna i ett läge då bankerna på grund av den finansiella krisen inte hade möjlighet att bevilja företagen exportkrediter. Även om ingen av faciliteterna har utnyttjats har de haft betydelse för SEK:s tillgång på kapital och möjligheter att finansiera ett stort antal viktiga exportaffärer. Låneramen är fortsatt viktig för SEK:s upplåning i CIRR-systemet och för möjligheten att erbjuda låga räntor.

Av regeringens skrivelse 2015 års redogörelse för företag med statligt ägande (skr. 2014/15:140 s. 42), framgår att det på SEK:s årsstämma i april 2015 fattades beslut om nya ekonomiska mål, uppdragsmål och en ny ägaranvisning. I skrivelsen framhålls att resultatet blev en tydligare och mer lättanvänd ägaranvisning, vilket gör att det blir enklare för bolaget att utveckla verksamheten i takt med att marknaden och kundernas behov förändras.

I budgetpropositionen för 2016 föreslår regeringen att riksdagen återkallar bemyndigandet för regeringen att förändra statens ägarandel i SEK (prop. 1995/96:141, bet. 1995/96:NU26). Riksdagen bemyndigade våren 1996 regeringen att förändra statens ägarandel i SEK inom intervallet 34 till 100 procent. Staten ägde då aktierna i SEK till lika delar tillsammans med affärsbankerna som vid den tidpunkten ville avsluta sitt ägande. Bemyndigandet att förändra den statliga ägarandelen syftade till att skapa handlingsutrymme för regeringen att hitta en ny ägarstruktur. Anledningen till att bemyndigandet var begränsat till att minska ägarandelen till lägst 34 procent var att staten med en sådan ägarandel fortfarande skulle kunna förhindra att beslut bland ägarna som kräver kvalificerad majoritet fattas mot statens vilja. Sedan 2003 äger staten 100 procent av aktierna i SEK. Någon

förändring av ägandet är i dag inte aktuell. Därför föreslås att det mandatet ska tas bort.

SEK finansierar sig på kapitalmarknaden, och tydlighet kring ägandet är en viktig parameter för marknads och ratingbolagens syn på SEK. I samband med att regeringens lista över aktuella bemyndiganden att förändra det statliga ägandet publiceras i olika sammanhang skapas en onödig osäkerhet på marknaden, vilket påverkar villkoren för bolagets upplåning. Ett återkallande av bemyndigandet skulle enligt regeringen tydliggöra för marknads aktörer att staten inte har för avsikt att minska ägandet i SEK.

Med anledning av vad som framförs i kommittémotion 2015/16:3218 (SD) kan i övrigt nämnas att regeringen i budgetpropositionen för 2016 (utg.omr. 6 s. 46) konstaterar att den exportstödjande verksamheten har använts som ett medel att främja en kostnadseffektiv materieförsörjning ur ett livscykelperspektiv. De statliga aktörernas medverkan i exportsammanhang har kontinuerligt prioriterats, baserat på den bedömda nyttan för Försvarsmakten. En grundläggande förutsättning för det statliga exportstödet är att exporten godkänns av den ansvariga exportkontrollmyndigheten.

Regeringen bedömde i budgetpropositionen för 2015 att nödvändigt exportstöd inom försvarssektorn kan bedrivas inom en annan myndighetsstruktur med bibehållna krav på affärsmässighet och transparens, men med högre kostnadseffektivitet. Regeringen gör i vårändringsbudgeten för 2015 bedömningen att verksamheten för exportstöd bör bedrivas inom en annan myndighetsstruktur fr.o.m. den 1 januari 2016. Med stöd av riksdagens beslut om vårändringsbudgeten för 2015 har regeringen gett Försvarsexportmyndigheten och Försvarets materielverk i uppdrag att förbereda och genomföra verksamhetsövergång och avveckling utifrån de angivna tidsramarna.

Vidare kan nämnas att den parlamentariska kommittén för översyn av kontrollen av krigsmaterielexport (den s.k. KEX-utredningen) lämnade sitt slutbetänkande i juni 2015. Regeringen anger i budgetpropositionen för 2016 (utg.omr. 6 s. 46) att utredningens förslag är under beredning.

Utskottets ställningstagande

Utskottets ställningstagande när det gäller förvaltningen av vissa statliga företag redovisas under följande rubriker:

- Ekonomiska mål för SJ AB
- Förvaltningen av SJ AB
- Sveaskog AB:s arrendepriiser
- LKAB:s uppdrag
- AB Svensk Exportkredit.

Ekonomiska mål för SJ AB

I motionerna 2015/16:2851 (SD) och 2015/16:2217 (MP) begärs förändringar av SJ AB:s ekonomiska mål. Utskottet vill i detta sammanhang påminna om att en viktig utgångspunkt när de ekonomiska målen fastställs för de statliga bolagen är ägarens kostnad för eget kapital, eftersom denna kostnad ytterst avgör om staten som ägare får en rimlig och marknadsmässig kompensation för det risktagande som ägandet i ett bolag innebär. För lönsamhetsmålet utgör kostnaden för eget kapital ett golv, eftersom en avkastning som systematiskt understiger kapitalkostnaden innebär att värde förstörs för staten som ägare. Utskottet vill samtidigt påminna om att bl.a. en förändrad konkurrenssituation och ett annat ränteläge motiverade att nya ekonomiska mål antogs på SJ AB:s årsstämma i april 2014. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet här nämnda motioner i berörda delar.

Förvaltningen av SJ AB

Utskottet anser att regeringen agerar ansvarslost och inkonsekvent när det gäller förvaltningen av SJ AB. SJ – ett bolag som ansvarar för vitala delar av den svenska infrastrukturens funktionssätt – står i dag inför stora investeringar för att klara såväl krav i närtid på punktlighet och tillförlitlighet som framtida satsningar på höghastighetstransporter. Vid bolagsstämman i SJ den 29 april 2015 beslutades om en aktieutdelning till staten om drygt 229 miljoner kronor, och vid den extra bolagsstämman den 25 september 2015 beslöt stämman att dela ut ytterligare 1,7 miljarder kronor. Under rådande förhållanden väljer alltså regeringen att göra vinstuttag ur SJ på sammanlagt nästan 2 miljarder kronor. Det är inte i linje med en ansvarsfull förvaltning.

Utskottet ser med stor oro på hur regeringen i stället tycks använda SJ som en regulator i finanspolitiken snarare än att se till bolagets och medborgarnas intressen. Det är ett agerande som även har fått berörda arbetstagarorganisationer att reagera starkt.

Utskottet vill här framhålla de grundläggande principerna om att staten ska vara en aktiv, professionell och ansvarsfull ägare samt att förvaltningen av de statliga bolagen ska ske långsiktigt med värdeskapande som övergripande mål. Det är en grund som måste vara vägledande i förvaltningen av de statliga bolagen, och regeringen bör i högre grad än för närvarande förvalta SJ i enlighet med dessa principer. Inom ramen för SJ:s beslutade ekonomiska mål bör regeringen således agera på ett mer ansvarsfullt sätt. I likhet med vad som anförs i motion 2015/16:57 (C, M, FP, KD) bör därför riksdagen tillkännage för regeringen att den bör omvärdera sina prioriteringar i förhållande till SJ AB.

Därmed tillstyrks motionen i berörd del.

Sveaskog AB:s arrendepriiser

I motion 2015/16:831 (S) förordas ett uttalande av riksdagen om att Sveaskogs arrendepriiser inte ska vara marknadsledande. Motionären anför att det statligt ägda Sveaskog under de senaste åren genomfört betydande höjningar av sina jaktarrenden i de norra delarna av landet. Det framhålls att det inte borde vara Sveaskogs roll att driva upp priserna på jaktarrenden så att de människor som bor i områdena inte har råd att fortsätta arrendera. Utskottet har vid flera tillfällen tagit ställning till liknande frågeställningar och hänvisar här till sina ställningstaganden våren 2013, våren 2014 och våren 2015. Riksdagen avslod då liknande motionsyrkanden mot bakgrund av att detta inte är en fråga där staten bör agera. I anslutning till vad som anförts vill utskottet understryka att Sveaskog är en självständig juridisk person och att det är bolagsledningen som är ansvarig för hur bolagets verksamhet ska bedrivas.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet den här aktuella motionen.

LKAB:s uppdrag

I motion 2015/16:2850 (SD) begärs ett tillkännagivande om att LKAB bör få ett reformerat ägardirektiv med tydligare fokus på prospektering. I denna fråga vill utskottet hänvisa till sitt ställningstagande våren 2015 då ett liknande motionsyrkande avslogs av riksdagen. Utskottet vidhåller att detta är en fråga som rör bolagets operativa verksamhet och inte är en fråga för riksdagen att avgöra. Utskottet ser därför ingen anledning att göra något tillkännagivande i enlighet med vad motionärerna begär, och riksdagen bör således avslå den här aktuella motionen i berörd del.

AB Svensk Exportkredit

I motion 2015/16:3218 (SD) begärs ett tillkännagivande om att AB Svensk Exportkredit (SEK) bör ges möjlighet att agera ännu mer offensivt. Som framgår av det föregående ska SEK inom systemet för statsstödd exportkreditgivning främja svensk exportindustri och svenskt näringsliv. De statsstödda exportkrediterna ska lämnas till den lägsta kostnaden och risken för staten samt med villkor som motsvarar vad företag i konkurrentländer kan få, baserat på internationella överenskommelser inom EU och OECD. SEK har vidare i uppdrag av staten att administrera de statsstödda exportkrediterna. Här vill utskottet påminna om att en grundläggande utgångspunkt för statens exportfrämjande är att exporten godkänns av Inspektionen för strategiska produkter (ISP) samt att exportmöjligheterna också kan beaktas och lyftas fram när Sverige deltar i olika internationella forum, t.ex. inom ramen för Europeiska försvarsbyrån eller vid andra internationella samarbeten.

Utskottet kan vidare konstatera att det vid SEK:s årsstämma i april 2015 fattades beslut om nya ekonomiska mål, uppdragsmål och en ny ägaranvisning. Enligt vad utskottet förstår kommer detta att leda till att det blir

enklare för bolaget att utveckla verksamheten i takt med att marknaden och kundernas behov förändras.

Utskottet ser ingen anledning att gå vidare med ett tillkännagivande så som motionärerna begär och avstyrker därmed den aktuella motionen i berörd del.

Statens ägande av vissa företag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om statens ägande av Inlandsinnovation AB och om försäljning av SAS AB och Sveaskog AB. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående beredning och till de försäljningsbemyndiganden som finns.

Jämför reservation 8 (C).

Motionerna

Inlandsinnovation AB

Under våren 2015 presenterade regeringen en utredning som ger förslag på hur man kan effektivisera det sammantagna statliga riskkapitalet. Där föreslås att det statligt ägda Inlandsinnovation AB ska upphöra och att pengarna ska övergå till det nationella bolaget Fondinvest AB. Daniel Bäckström och Solveig Zander (båda C) menar i motion 2015/16:3009 att detta förslag inte tar någon geografisk hänsyn när det gäller fördelning av riskkapital. I motionen poängteras att det inte är acceptabelt att de mest sårbara områdena i landet ska avvara investeringskapital till förmån för de större städerna. Inlandsinnovation som byggt upp nätverk och kontakter i sina områden bör enligt motionärerna därför behållas och fortsatt verka i Norrlandslänen, Värmland och Dalarna.

SAS AB

I motion 2015/16:1324 av Sotiris Delis (M) framförs att marknaden för flygtransporter har förändrats sedan samägandet av SAS med Danmark och Norge tillkom. Enligt motionären är därför Sveriges fortsatta ägarengagemang i SAS inte en optimal hantering av skattemedel. Utöver de stora affärsrisker som branschen kommer att präglas av framöver bör Sverige inte ha ägarengagemang i ett företag som agerar på en fullt ut konkurrensutsatt marknad. Motionären framför att regeringen därför snarast bör inleda samtal med de övriga konsortiedelägarna om att avveckla Sveriges ägarandel i SAS.

Sveaskog AB

Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M) anförs i motion 2015/16:1659 att skogsbruket är en väl fungerande marknad där virkeshandeln är globalt

konkurrensutsatt. Enligt motionärerna bör staten ta ansvar för ett hållbart skogsbruk genom lagstiftning och kontroller, inte genom att agera storägare via Sveaskog AB. Staten bör därför sälja sitt ägande av Sveaskog, fördelaktigt i mindre delar så att många privata ägare får möjlighet att köpa skogen med god arrondering som resultat.

Vissa kompletterande uppgifter

Försäljningsbemyndiganden

I regeringens skrivelse (skr. 2014/15:140 s. 18) redovisas att riksdagen har gett regeringen bemyndiganden att minska eller avveckla ägandet i följande bolag:

- Bilprovningen (prop. 2009/10:54, bet. 2009/10:NU10)
- Bostadsgaranti (prop. 2012/13:1, bet. 2012/13:NU1)
- Lernia (prop. 2012/13:1, bet. 2012/13:NU1)
- Orio (tidigare Saab Automobile Parts) (prop. 2012/13:99, bet. 2012/13:FiU21)
- SAS (prop. 2009/10:121, bet. 2009/10:FiU35)
- AB Svensk Exportkredit (prop. 1995/96:141, bet. 1995/96:NU26 och prop. 2002/03:142, bet. 2002/03:NU14).

Inlandsinnovation AB

Inlandsinnovation AB är ett riskkapitalbolag med endast staten som ägare, med en kapitalbas på ca 2 miljarder kronor. Bolaget bildades efter ett riksdagsbeslut 2010 i syfte att öka tillgången till riskkapital för att tillvarata tillväxtpotentialen och stärka den internationella konkurrenskraften hos företag i norra Sverige. Inlandsinnovations geografiska verksamhetsområde omfattar Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs, Dalarnas och Värmlands län.

I budgetpropositionen för 2016 (utg.omr. 24 s. 65) anføres att en väl fungerande kapitalförsörjning är en viktig del av ett företagsklimat som understöder innovation och tillväxt. Samtidigt har finansieringen från den privata marknaden i de allra tidigaste skedena av företagens utveckling minskat i omfattning, och många företag har problem med att finansiera sin tillväxt trots goda marknadsutsikter. Regeringen anger att ambitionen är att tydliggöra och förenkla dagens system för statliga finansieringsinsatser genom att minska inlåningar, frigöra och omfördela kapitalet gentemot de marknadskompletterande behov som finns, samt i större utsträckning aktivera och söka samarbete med privata finansiärer för att bättre kunna möta företagens behov av finansiering.

Regeringen tillsatte i februari 2015 en utredning med uppdrag att kartlägga behovet av marknadskompletterande finansieringsinsatser riktade till små och medelstora företag och lämna förslag på insatser och strukturförbättringar som bidrar till att bättre möta identifierade behov (dir. 2015:21). I enlighet med utredningens förslag (SOU 2015:64) avser regeringen föreslå ett statligt fond-

i-fond-bolag med uppgift att investera genom privata fonder inriktade på investeringar i företag i tidiga utvecklingsfaser. Denna insats ska bidra till att stimulera privat utbud av riskkapital och främja ett hållbart finansiellt system i hela landet i segment där osäkerheterna är stora. Volymerna av riskvilligt utvecklingskapital förutses öka, då statliga medel växlas upp med privata. Genom riskdelning, där statligt kapital bär en större risk, bör insatsen bidra till att styra investeringarna mot huvudsakligen tidiga utvecklingsskeden där det finns marknadskompletterande behov. Statens del av fondkapitalet bör finansieras genom en omallokering av befintliga medel inom systemet för statlig företagsfinansiering, främst genom en omstrukturering av de statliga bolagen Fouriertransform AB och Inlandsinnovation AB. Regeringen framhåller att dessa bolags nuvarande innehav ska hanteras på ett ansvarsfullt sätt.

Regeringen anför vidare att det även finns ett behov av att förbättra tillgången till lån för växande företag i hela landet eftersom bankernas riskbenägenhet har minskat och många företag har svårigheter att få finansiering via banker, t.ex. i områden där fastighetspriserna är för låga för att kunna användas som säkerhet. Regeringen avser därför även att, i linje med utredningens förslag, se över möjligheterna att inrätta ett lånegarantiinstrument med inriktning på att stödja bankutlåningen till företag med behov av finansiering till expansions- och utvecklingsinvesteringar.

Regeringen anger i propositionen att den avser att återkomma till riksdagen under 2016 med förslag och närmare detaljer kring genomförande av förändringar i linje med utredningens slutbetänkande.

SAS AB

Som framgår av regeringens skrivelse 2015 års redogörelse för företag med statligt ägande (skr. 2014/15:140) uppgår statens ägarandel i SAS AB till 21,4 procent. Danska staten och norska staten äger 14,3 procent vardera och Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse äger 7,6 procent. Resterande 42,4 procent ägs av ett flertal övriga ägare.

Enligt 8 kap. 4 § andra stycket budgetlagen får regeringen inte utan riksdagens bemyndigande genom försäljning eller på annat sätt minska statens ägarandel i företag där staten har hälften eller mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar.

Våren 2010 beslutade riksdagen att ge regeringen bemyndigande att minska ägandet i SAS (prop. 2009/10:121, bet. 2009/10:FiU35, ytr. 2009/10:NU2y). I sitt yttrande till finansutskottet anförde näringsutskottet att riksdagens bemyndigande att minska ägandet i SAS ska uppfattas som ett tydligt besked om statens inställning till försäljning inom överskådlig tid och underströk vikten av att en försäljning sker i ordnade former när det finns en seriös köpare. Finansutskottet delade utskottets uppfattning.

Under den föregående mandatperioden beslutade riksdagen i december 2012 att medge att regeringen beslutar om en låneram i Riksgäldskontoret för

SAS-koncernen för perioden 2012–2015, till marknadsmässiga villkor och till ett belopp om högst 749 miljoner kronor (prop. 2012/13:46, bet. 2012/13:NU10). Låneramen skulle vara en del av en ny kreditfacilitet som innebär att bolaget får en likviditetsreserv för sin fortsatta verksamhet. SAS har utarbetat en ny affärsplan för att säkra ett långsiktigt konkurrenskraftigt bolag. En förutsättning för att SAS ska kunna genomföra affärsplanen är att bolaget har tillgång till en likviditetsreserv. I betänkandet behandlades även en motion om försäljning av statens andel i SAS. I sitt ställningstagande anförde utskottet bl.a. följande med anledning av motionen:

Regeringen har som nämnts redan mandat att genomföra en försäljning av statens andel i SAS. Utskottet kan inte se någon anledning för riksdagen att nu fatta ytterligare beslut i denna fråga. Utskottet utgår från att regeringen genomför de analyser som krävs för att förbereda ett eventuellt minskat ägande i SAS. Något behov av att regeringen för riksdagen presenterar ett förslag till hur avvecklingen av det statliga engagemanget i bolaget ska gå till kan utskottet inte se. När det gäller ståndpunkten i motion 2012/13:N10 (MP) om att staten inte ska delta i att säkra SAS tillgång till likviditet under en begränsad period utan i stället skyndsamt ska inleda en avveckling av det statliga ägandet i SAS, delar utskottet dessutom finansutskottets uppfattning att ett sådant agerande varken är i enlighet med ett ansvarsfullt ägarskap eller innebär att staten är försiktig och varsam med statlig egendom och skattemedel. I stället innebär alternativet en ännu större risk för staten än att under en begränsad period säkra tillgång till likviditet för bolaget, eftersom det i dagsläget inte finns någon köpare till SAS.

I en reservation (MP) förordades det att riksdagen skulle avslå regeringens förslag om en låneram och i stället begära att regeringen skyndsamt presenterade ett förslag till en ordnad avveckling av det statliga ägandet i SAS.

Våren 2015, vid utskottets behandling av 2013 års redogörelse för företag med statligt ägande (skr. 2013/14:140, bet. 2014/15:NU4), avstyrkte ett enigt utskott ett motionsyrkande om försäljning av SAS med motiveringen att man inte såg något behov av ett sådant riksdagsuttalande. I motionen anfördes att tiden för att sälja SAS AB är inne och att regeringen snarast bör ta fram ett förhandlingsupplägg där alla länder som är delägare i bolaget ska delta i försäljningen.

Sveaskog AB

Riksdagen fattade våren 2010 beslut om förändrat uppdrag för Sveaskog AB (prop. 2009/10:169, bet. 2009/10:NU22). Innebörden av beslutet är att bolagets verksamhet ska baseras på affärsmässig grund och generera marknadsmässig avkastning. Bolaget ska vara en oberoende aktör med kärnverksamhet inom skogsbruk utan egna stora intressen som slutanvändare av skogsråvara. Sveaskog bör också kunna bedriva närliggande verksamhet om det bidrar till att öka bolagets avkastning. Dessutom ska bolaget även fortsättningsvis genom försäljning av mark på marknadsmässiga villkor möjliggöra omarronderingar och tillköp för enskilt skogsbruk, särskilt i

glesbygden. Mark ska säljas tills dess att 10 procent av den areal bolaget hade vid bolagets bildande 2002 är avyttrad.

Enligt Sveaskogs årsredovisning 2014 förvaltar bolaget 3,1 miljoner hektar produktiv skogsmark, vilket är 14 procent av Sveriges skogsmark. Bolagets skogsinnehav är spritt över hela Sverige men har sin tyngdpunkt i norra Sverige. Skogen är viktig som råvara för skogsindustrin och skapar sysselsättning och rekreationsmöjligheter. Sveaskog säljer framför allt timmer, massaved och bibränsle till sina kunder. I redovisningen anges att bolaget bedriver ett långsiktigt hållbart skogsbruk bl.a. genom att avsätta 20 procent av den produktiva skogsmarken som naturvårdsareal och genom etablering av totalt 36 ekoparker. Det redovisas att markförsäljningsprogrammet pågår där bolaget säljer skogsmark till enskilda för att bidra till tillköps- och omarronderingsmöjligheter, särskilt i glesbygd. Målet är att på sikt avyttra 10 procent av den egna skogsmarken (beräknat på innehavet 2002) till privatpersoner.

Utskottets ställningstagande

Utskottets ställningstagande när det gäller statens ägande av vissa företag redovisas under följande rubriker:

- Statens ägande av Inlandsinnovation AB
- Försäljning av vissa statliga företag.

Statens ägande av Inlandsinnovation AB

I motion 2015/16:3009 (C) begärs ett uttalande från riksdagen om vikten av att det statliga riskkapitalbolaget Inlandsinnovation AB ska behållas och fortsatt verka i Norrlandslänen, Värmland och Dalarna.

Utskottet vill inledningsvis framhålla att en väl fungerande kapitalförsörjning är en viktig del av ett företagsklimat som understöder innovation och tillväxt. Utskottet kan konstatera att regeringen i februari 2015 tillsatte en utredning med uppdrag att kartlägga behovet av marknadskompletterande finansieringsinsatser riktade till små och medelstora företag. Utredningen skulle vidare lämna förslag på insatser och strukturförbättringar som bidrar till att bättre möta identifierade behov (dir. 2015:21). I juni 2015 lämnade utredningen sitt slutbetänkande En fondstruktur för innovation och tillväxt (SOU 2015:64) till regeringen. Som framgår av det föregående avser regeringen att återkomma till riksdagen under 2016 med förslag och närmare detaljer kring genomförande av förändringar i linje med utredningens slutbetänkande.

Utskottet ser mot denna bakgrund inga skäl för ett uttalande så som begärs i den aktuella motionen, som därmed avstyrks.

Försäljning av vissa statliga företag

I motion 2015/16:1324 (M) framförs att regeringen snarast ska inleda samtal med de övriga ägarna om att avveckla det svenska ägandet i SAS. Som framgår av det föregående behandlade utskottet våren 2015 ett likalydande motionsyrkande. Utskottet framhöll att riksdagen våren 2010 bemyndigade regeringen att minska ägandet i SAS och att det inte fanns något behov av ett riksdagsuttalande om försäljning av nämnda bolag. Utskottet har inte ändrat uppfattning i frågan och avstyrker därmed den aktuella motionen.

I motion 2015/16:1659 (M) förordas en försäljning av det statligt ägda Sveaskog AB. Motionärerna anför att staten bör ta ansvar för ett hållbart skogsbruk genom lagstiftning och kontroller, inte genom att agera storägare via Sveaskog. En försäljning bör enligt motionen ske i mindre delar så att många privata ägare får möjlighet att köpa skogen med god arrondering som resultat.

Inledningsvis kan utskottet konstatera att regeringen, som tidigare redovisats, för närvarande har bemyndiganden att sälja eller minska ägandet i företag med statligt ägande för sex bolag – Bilprovningen, Bostadsgaranti, Lernia, Orio (tidigare Saab Automobile Parts), SAS och AB Svensk Exportkredit.

Som framgår av det föregående fattade riksdagen våren 2010 beslut om förändrat uppdrag för Sveaskog AB. Det innebär att bolaget ska verka på affärsmässig grund och generera marknadsmässig avkastning. Vidare vill utskottet framhålla att bolaget ska vara en oberoende aktör med kärnverksamhet inom skogsbruk utan egna stora intressen som slutanvändare av skogsråvara. Uppdraget innebär också att Sveaskog bör kunna bedriva närliggande verksamhet om det bidrar till att öka bolagets avkastning. I detta sammanhang vill utskottet även påminna om det markförsäljningsprogram som Sveaskog genomför. Bolaget ska genom försäljning av mark på marknadsmässiga villkor möjliggöra omarronderingar och tillköp för enskilt skogsbruk, särskilt i glesbygd. Mark ska säljas tills 10 procent av den areal bolaget hade vid bolagets bildande 2002 är avyttrad.

Utskottet ser inga skäl för riksdagen att agera i denna fråga och avstyrker därmed motion 2015/16:1659 (M).

Reservationer

1. Statens uppgift i förvaltningen av statliga företag, punkt 2 (M)

av Hans Rothenberg (M), Cecilie Tenfjord-Toftby (M), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) och Jörgen Warborn (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:2455 av Lars Hjälmered m.fl. (M) yrkande 12.

Ställningstagande

Vi anser att statens uppgift normalt bör vara att ange de ramar och regler som ska gälla för näringslivet och företagen, inte att äga och driva företag. Staten är dock en stor företagsägare, och kommer så att förbli under överskådlig tid. Det ställer höga krav på tydliga principer. De statliga bolagen bör drivas långsiktigt och ansvarsfullt och, där bolaget verkar på en konkurrensutsatt marknad, enligt marknadsmässiga krav för att säkerställa en effektiv konkurrens. Statens roll som lagstiftare och ägare bör hållas isär och skötas på ett professionellt sätt.

De statliga bolagen ska präglas av öppenhet och föredömlighet samt vara föregångare i hållbarhetsfrågor som t.ex. jämställdhet, miljö och socialt ansvarstagande. Vissa statliga företag har särskilda samhällsuppdrag. Det är viktigt att dessa tydligt redovisas och är styrande för bolagens verksamhet. Regeringens ska styra de statliga bolagen inom de ramar som riksdagen fastställt.

Riksdagen bör enligt vår mening uppmana regeringen att fortsätta utveckla förvaltningen av de statligt ägda bolagen och minska eller avveckla sitt ägande om sådana förändringar leder till bättre fungerande marknader eller en mer effektiv samhällsservice. Exempelvis gäller detta bolag som SBAB, Teliasonera AB, SAS AB och Orio AB. Eventuella försäljningsintäkter ska användas för att minska statskulden. Vi anser att det dock inte är aktuellt med försäljning av LKAB, Apoteket eller Vattenfalls nordiska verksamhet. Med ett sådant beslut blir motion 2015/16:2455 (M) tillgodosedd i berörd del och tillstyrks.

2. Statliga företag och investeringsskydd, punkt 3 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:194 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 2.

Ställningstagande

Jag anser att statliga svenska företag inte ska kunna driva rättsprocesser mot stater utan riksdagens godkännande. Företag har länge utnyttjat möjligheten att stämna stater med hjälp av olika typer av tvistlösningsmekanismer i internationella handels- eller investeringsavtal. Enligt en rapport från FN:s konferens för handel och utveckling (United Nations Conference on Trade and Development, Unctad) har antalet sådana stämningar ökat kraftigt sedan början av 2000-talet. Amerikanska storföretag är överrepresenterade när det gäller att dra stater inför rätta för att säkra beräknade vinster och investeringsvärden. Ett av de mest uppmärksammade fallen är det multinationella tobaksföretaget Philip Morris stämning av den australiensiska staten mot bakgrund av att Australien infört hårdare tobakslagar för att förbättra folkhälsan.

Tyvärr är det inte bara multinationella privata storföretag som utnyttjar möjligheter att stämna stater och därigenom överpröva demokratiskt fattade beslut. Även svenska statliga företag har använt sig av tvistlösnings- och investeringsskyddsklausuler i syfte att kräva ekonomisk kompensation av stater för försämrade vinstmöjligheter till följd av lagstiftning. Ett sådant exempel är det statliga energiföretaget Vattenfall AB som har stämt den tyska staten för att landet vill utveckla kärnkraften, något som Vattenfall menar påverkar deras beräknade vinster. Vattenfall kräver därför ett skadestånd på motsvarande 43 miljarder kronor av den tyska staten. Jag menar att detta är orimligt. De statliga bolagen ägs gemensamt av medborgarna, och jag anser att riksdagen, som är medborgarnas främsta företrädare, ska ges möjlighet att ta ställning till sådana ageranden.

Jag förordar därför att riksdagen tillkännager att regeringen ska verka för att riksdagen måste ge sitt godkännande om svenska statliga företag ska stämna stater enligt tvistlösningsmekanismer i internationella handels- eller investeringsavtal. Därmed får motion 2015/16:194 (V) anses vara tillgodosedd i berörd del.

3. Övrigt om förvaltningen av statliga företag, punkt 5 (M, C, FP, KD)

av Hans Rothenberg (M), Cecilie Tenfjord-Toftby (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Penilla Gunther (KD), Jörgen Warborn (M) och Said Abdu (FP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:57 av Helena Lindahl m.fl. (C, M, FP, KD) yrkandena 1–3 och avslår motionerna

2015/16:2831 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD),

2015/16:3207 av Penilla Gunther m.fl. (KD) yrkande 38 och

2015/16:3210 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 11.

Ställningstagande

Vi anser att statens uppgift normalt bör vara att ange de ramar och regler som ska gälla för näringslivet och företagen, inte att äga och driva bolag. Staten är dock en stor företagsägare, och kommer att så vara under överskådlig tid. Det ställer höga krav på tydliga principer. De statliga bolagen ska ha fokus på att skapa långsiktiga värden och vara en aktiv, professionell och ansvarsfull ägare. I de fall där bolagen har ett samhällsuppdrag ska detta utföras väl. För att åstadkomma detta är det bl.a. viktigt att ge bolagen förutsättningar och möjligheter att utvecklas och fortsätta konkurrera på sina marknader. Där bolag verkar på en konkurrensutsatt marknad, enligt marknadsmässiga krav, ska effektiv konkurrens säkerställas. Statens roll som lagstiftare och ägare bör hållas isär och skötas på ett professionellt sätt.

De statliga bolagen ska präglas av öppenhet och föredömlighet samt vara föregångare i hållbarhetsfrågor, t.ex. jämställdhet, miljö och socialt ansvarstagande. Vissa statliga företag har särskilda samhällsuppdrag. Det är viktigt att dessa tydligt redovisas och är styrande för bolagens verksamhet.

Under alliansregeringen utarbetades och grundlades ett gediget hållbarhetsarbete i de statliga bolagen. År 2007 ställde staten krav på de statligt ägda bolagen att de årligen skulle hållbarhetsrapportera i enlighet med GRI. I statens ägarpolicy står det att de statligt ägda bolagen ska vara föredömen inom området Hållbart företagande. Ägarpolicyen fastställer vilka internationella riktlinjer som alla statligt ägda företag ska efterleva. Riktlinjerna utökades med FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter. Såväl i FN:s vägledande principer som i OECD:s riktlinjer ställs skärpta krav på bolagen att genomföra en riskbaserad due diligence-granskning (insamling

och analys av information om ett företag inför förvärv eller annan strategisk förändring). Tillsammans med övriga i alliansregeringen tog finansmarknadsminister Peter Norman ett viktigt framåtsyftande steg i hållbarhetsarbetet. Alla bolagen fick uppdraget att under 2013 fastställa få och övergripande hållbarhetsmål och strategier för att nå dit. Målet är att skapa värde i de statliga bolagen samtidigt som riskerna ska minskas i verksamheterna. År 2014 startade ägaren arbetet med att följa upp bolagens respektive hållbarhetsmål.

Alliansregeringen arbetade målmedvetet med styrelserekrytering utifrån dynamik och mångfald. Utifrån kompetens, erfarenhet, bakgrund och ålder sattes mål om en jämn könsfördelning (minst 40 procent av vardera könet). Andelen kvinnliga styrelseledamöter i de statliga bolagen ökade i de statligt helägda bolagen till 49 procent: en lyckad åtgärd.

Riksdagen bör enligt vår mening uppmana regeringen att fortsätta utveckla förvaltningen av de statligt ägda bolagen i fråga om aktivt ägande, hållbart företagande och målmedveten styrelserekrytering. Därmed tillgodoses motion 2015/16:57 (C, M, FP, KD) i berörda delar och tillstyrks. Övriga här aktuella motionsyrkanden avstyrks.

4. Övrigt om förvaltningen av statliga företag, punkt 5 (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD) och Johan Nissinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2015/16:2831 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD) och avslår motionerna 2015/16:57 av Helena Lindahl m.fl. (C, M, FP, KD) yrkandena 1–3, 2015/16:3207 av Penilla Gunther m.fl. (KD) yrkande 38 och 2015/16:3210 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 11.

Ställningstagande

Vi kan inledningsvis konstatera att många viktiga svenska samhällsfunktioner i dag bedrivs i bolagsform med staten som hel- eller delägare, och att dessa bolag generellt verkar på en konkurrensutsatt marknad. Vi i Sverigedemokraterna är anhängare av ett fortsatt statligt engagemang för att bibehålla statens inflytande genom ägande, och vi ser inte utförsäljningar av statens egendom som ett ideologiskt självändamål. Emellertid finns statliga innehav som under vissa omständigheter skulle kunna reduceras där man inte kan motivera det statliga ägandet i nytta för medborgarna. Statligt engagemang

i centrala samhällsfunktioner anser vi stärker Sverige som nation vid extraordinära händelser, såsom finanskriser, handelsblockader och internationella konflikter. Om bolagen drivs enligt marknadsmässiga principer, vilket som regel bör vara fallet, stärks statens kassa genom aktieutdelning. Genom ett visst statligt ägande bibehålls också en demokratisk dimension kring vissa etiska frågor som t.ex. kan röra korruption och miljöförstöring. Politiker bör emellertid utöva inflytande över statens bolag med varsamhet, och god lönsamhet bör prioriteras högt. Riksdagen bör sammanfattningsvis genom ett uttalande tydliggöra för regeringen vikten av att värna och stärka det statliga ägandet när det gäller att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner och stävja korruption och miljöförstöring, samt att minska ägandet när det inte ger nytta för medborgarna. Därmed tillstyrks motion 2015/16:2831 (SD) i berörda delar. Övriga här aktuella motionsyrkanden avstyrks.

5. Förvaltningen av SJ AB, punkt 7 (S, MP, V)

av Jennie Nilsson (S), Ingemar Nilsson (S), Per-Arne Håkansson (S), Birger Lahti (V), Mattias Jonsson (S), Hanna Westerén (S), Hannah Bergstedt (S) och Elisabet Knutsson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2015/16:57 av Helena Lindahl m.fl. (C, M, FP, KD) yrkande 5.

Ställningstagande

I motion 2015/16:57 (C, M, FP, KD) begärs ett uttalande från riksdagen om att regeringen bör ändra sina prioriteringar i förhållande till SJ AB. Motionärerna menar att de aktieutdelningar som gjorts i bolaget under 2015 inte gynnar bolagets eller medborgarnas intressen och inte är förenliga med de principer som ligger till grund för förvaltningen av de statliga bolagen.

Vi vill inledningsvis framhålla att uppdraget att förvalta statens bolag är ansvarsfyllt och ska utföras på ett aktivt och professionellt sätt med värdeskapande som ett övergripande mål. Därutöver vill vi påminna om den grundläggande ramen för förvaltningen av bolag med statligt ägande. Det är regeringen som förvaltar och förfogar över statens tillgångar (där de statliga bolagen ingår), och riksdagen beslutar om grunderna för förvaltningen. Det innebär att frågor som rör aktieutdelning ingår i den löpande förvaltningen och således inte är en fråga för riksdagen att ta ställning till.

SJ AB är ett bolag som i dag driver sin verksamhet på affärsmässiga grunder och ska prestera i linje med de beslutade ekonomiska målen. Vi vill emellertid understryka att riksdagen våren 2014 (bet. 2013/14:TU19) riktade

ett tillkännagivande till regeringen om ett tydliggörande av SJ AB:s uppdrag. Trafikutskottet framhöll i sitt ställningstagande att SJ bör ges ett tydligt samhällsuppdrag för att aktivt medverka till att uppnå de transportpolitiska målsättningar som har fastställts av riksdagen och regeringen. Utskottet framhöll också att styrningen av SJ inte endast bör baseras på finansiella mål. Som framgår av det föregående avser regeringen att återkomma till riksdagen med anledning av tillkännagivandet.

Mot denna bakgrund ser vi inga skäl att göra ett tillkännagivande enligt vad motionärerna begär, utan avstyrker motion 2015/16:57 (C, M, FP, KD) i berörd del.

6. LKAB:s uppdrag, punkt 9 (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD) och Johan Nissinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. (SD) yrkande 2.

Ställningstagande

Sverige måste driva en mer aktiv gruvpolitik. Vi menar att det finns ett ömsesidigt intresse mellan staten och gruvnäringen och vi vill stimulera och bidra till gruvnäringens tillväxt på flera sätt. En del i en mer aktiv gruvpolitik är enligt vår mening att det statligt ägda LKAB får ändrade ägardirektiv. Riksdagen bör därför tillkännage för regeringen att LKAB:s ägardirektiv ska reformeras med ett tydligare fokus på prospektering. Vid ett sådant beslut av riksdagen får motion 2015/16:2850 (SD) anses vara tillgodosedd, och motionen tillstyrks i berörd del.

7. AB Svensk Exportkredit, punkt 10 (SD)

av Mattias Bäckström Johansson (SD) och Johan Nissinen (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD) yrkande 44.

Ställningstagande

Inledningsvis vill vi framföra att vi är stolta över att Sverige är världens största exportör av försvarsmateriel per capita. Försvarsindustrin berör ca 30 000 jobb, och en stor andel är civilingenjörer. Indirekt sysselsätter försvarsindustrin ca 100 000 personer, trots att Sverige har en strikt lagstiftning och en god exportkontroll i fråga om export av försvarsmateriel. Sveriges starka försvarsmaterielindustri är en stor fördel för vår egen försvarsmaterieförsörjning. När investeringar görs i svenskproducerade materielprojekt kan nettokostnaden bli låg eller t.o.m. vinst uppnås i samhällsekonomi på grund av spillövereffekter och export. Vi kan också konstatera att det är export som frigör pengar för forskning för att utveckla nya försvarsmateriel samt att ett fungerande exportkreditsystem är av stor vikt för exporten av försvarsmateriel. Detta är fallet särskilt för mindre företag. Därför anser vi att det statligt ägda AB Svensk Exportkredit bör få möjlighet att agera ännu mer offensivt. Med hänvisning till det anförda tillstyrks motion 2015/16:3218 (SD) i berörd del.

8. Statens ägande av Inlandsinnovation AB, punkt 11 (C)

av Helena Lindahl (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2015/16:3009 av Daniel Bäckström och Solveig Zander (båda C).

Ställningstagande

För att företagandet i hela Sverige ska kunna leva är det viktigt att det finns en fungerande kapitalförsörjning även utanför storstäderna. Det finns i dag många riskkapitalbolag i Sverige som dessvärre oftast verkar i och runt de större städerna. Därför är det viktigt att staten är en kompletterande aktör via det helägda riskkapitalbolaget Inlandsinnovation AB. Bolaget är en affärsmissig och kapitalstark aktör som verkar i Norrlandslänen, Värmland och Dalarna. Inlandsinnovation har drygt 2 miljarder kronor i botten och investerar normalt mellan 5 och 50 miljoner kronor per företag. Bolaget har under de tre år som det varit aktivt investerat i ett fyrtiotal olika företag inom vitt skilda branscher.

I juni 2015 presenterade regeringen en utredning som innehåller förslag på effektiviseringar av det sammantagna statliga riskkapitalet (SOU 2015:64). Ett nationellt bolag – Fondinvest AB – föreslås hantera allt kapital och ha ansvar för flera tematiskt inriktade fonder. Ett stort fokus bör, enligt utredningen,

ligga på såddfinansiering, dvs. finansiering i tidiga skeden, och utgå från fond-i-fond-lösningar där det statliga kapitalet förmeras via privat finansiering.

Jag ser med oro på att Inlandsinnovation nu föreslås upphöra och att pengarna ska övergå till det ovannämnda Fondinvest. I utredningen finns heller inga indikationer på någon som helst geografisk inriktning, och om detta blir verklighet innebär det att Norrlandslänen, Värmland och Dalarna går miste om det kapital som nu börjat göra avtryck i berörda län. Vid en mätning som Tillväxtanalys gjorde 2013 visade det sig att 80 procent av allt riskkapital hamnar i de större städerna. En avsaknad av geografisk hänsyn ger inga goda förutsättningar för de nämnda länen och andra områden i Sverige som har brist på riskkapital och där bankerna stänger dörren.

Jag vill också påpeka att Inlandsinnovation byggt upp nätverk och kontakter med både banker och företag i verksamhetsområdet. Det är kunskap som, i och med en eventuell omdaning av riskkapitalet, riskerar att gå förlorad.

Det är inte acceptabelt att ett av de mest sårbara områdena i landet i fråga om riskkapital ska avvara investeringskapital till förmån för de större städerna. Om regeringen menar allvar med att hela landet ska växa borde Inlandsinnovation behållas och fortsatt verka inom Norrlandslänen, Värmland och Dalarna. Vid ett sådant uttalande från riksdagen blir motion 2015/16:3009 (C) tillgodosedd.

Särskilda yttranden

1. Förvaltningen av SJ AB, punkt 7 (SD)

Mattias Bäckström Johansson (SD) och Johan Nissinen (SD) anför:

Vi anser att SJ AB har ett mycket viktigt uppdrag i att bedriva persontågtrafik på våra svenska järnvägar. Tyvärr ser vi stora problem i den verksamhet som SJ bedriver. Det handlar exempelvis om brister i tågstandard och punktlighet, en alltför låg servicenivå och ett utbud av resor där hela landet inte täcks in. Att staten som ägare ger SJ tillräckliga förutsättningar att komma till rätta med dessa brister är vitalt för att den svenska infrastrukturen ska fungera på ett tillfredsställande sätt och för att fler ska välja att resa med tåg. Ett ökat tågresande är dessutom en viktig komponent i klimatarbetet.

För att ge SJ stärkta förutsättningar att bedriva en fullgod persontågtrafik anser vi i första hand att de ekonomiska målen för SJ bör revideras i syfte att sänka avkastningskravet. Det skulle innebära att bolaget får större utrymme att göra de nödvändiga satsningar som krävs för att komma till rätta med den problematik som nyss nämnts. Det förefaller emellertid vara så att det för närvarande inte finns något parlamentariskt stöd i riksdagen för att genomföra en sådan reform. För att ändå åstadkomma en förändring i riktning mot att ge SJ stärkta förutsättningar stöder vi förslaget om att regeringen inom de beslutade ekonomiska målen bör omvärdera sina prioriteringar när det gäller SJ AB.

2. Förvaltningen av SJ AB, punkt 7 (V)

Birger Lahti (V) anför:

Med anledning av utskottets ställningstagande när det gäller förvaltningen av SJ AB vill jag utöver vad som framförs i reservation 5 framhålla att jag delar utskottets oro över att bolagets agerande under senare år inte har värnat medborgarnas intressen. Jag vill i detta sammanhang även påpeka att den spårbundna infrastrukturens funktionssätt definitivt inte har lett till ökad samhällsnytta utan snarare tvärtom. För att ändra på detta anser jag i grunden dels att SJ AB bör få ett samhällsuppdrag för att åstadkomma en bättre sammanhållen tågtrafik i Sverige, dels att avkastningskravet för bolaget bör sänkas så att behövliga investeringsutrymmen kan försäkras.

Här vill jag särskilt framhålla att det i den budget som Vänsterpartiet förhandlat fram tillsammans med regeringen och lagt på riksdagens bord för beslut föreslås ökade investeringar och satsningar på järnväg. Det kommer att leda till förbättringar av SJ AB:s trafik, vilket också kommer att gagna både bolagets och medborgarnas intressen. Tillsammans med vad som anförts i reservation 5 ser jag mot denna bakgrund inga skäl för ett tillkännagivande enligt vad utskottet föreslår.

BILAGA I

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2014/15:140 2015 års redogörelse för företag med statligt ägande

Följdmotionen

2015/16:57 av Helena Lindahl m.fl. (C, M, FP, KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om de statliga bolagen, förändringar på marknader, aktivt ägande och försäljning av de statliga bolagen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten ska vara föredöme för hållbart företagande och fortsätta det goda hållbarhetsarbetet för de statliga företagen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att driva målmedveten styrelseerekrytering och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska inhämta riksdagens godkännande innan väsentliga förändringar i verksamhetsinriktningen vidtas för statligt helägda bolag och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör omvärdera sina prioriteringar i förhållande till Statens järnvägar och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2015/16

2015/16:194 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska verka för att statliga svenska företag inte ska kunna stämma andra stater enligt ISDS-klausulen utan riksdagens godkännande och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:831 av Helén Pettersson i Umeå (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sveaskogs arrendepriiser inte ska vara marknadsledande och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1324 av Sotiris Delis (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statens andel i SAS ska avyttras och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:1659 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sälja Sveaskog och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2217 av Niclas Malmberg och Stina Bergström (båda MP):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att SJ inte ska ge någon vinstutdelning till staten, utan vinsten ska i stället återinvesteras i verksamheten, och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2455 av Lars Hjalmered m.fl. (M):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om statliga bolag och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2831 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om statligt ägande och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2850 av Josef Fransson m.fl. (SD):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om LKAB och prospektering och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2851 av Mattias Bäckström Johansson m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att se över statens finansiella mål för SJ AB som bör sänkas och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3009 av Daniel Bäckström och Solveig Zander (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att det statliga riskkapitalbolaget Inlandsinnovation ska behållas och fortsatt verka i Norrlandslänen, Värmland och Dalarna, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3207 av Penilla Gunther m.fl. (KD):

38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en översyn bör göras av de statliga bolagens utveckling vad gäller externt deltagande i upphandlingar och skapande av nya verksamheter och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3210 av Ola Johansson m.fl. (C):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge uppdrag i ägardirektiv till statliga företag att inventera sina markinnehav och lokaler, för att öka möjligheterna till fler bostäder och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3218 av Mikael Jansson m.fl. (SD):

44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Svensk Exportkredit (SEK) ska få stärkta förutsättningar (avsnitt 6.11) och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2**Företag med statligt ägande****Företag med statligt ägande**

Statligt ägda företag per departement med förvaltningsansvar	Ägarandel %	Ekonomiska mål beslutade av ägaren
--	-------------	------------------------------------

Finansdepartementet

Miljömärkning Sverige AB	100	Nej
--------------------------	-----	-----

Kulturdepartementet

Kungliga Dramatiska Teatern AB	100	Nej
Kungliga Operan AB	100	Nej
Voksenåsen A/S	100	Nej

Näringsdepartementet

AB Bostadsgaranti		Under avveckling
AB Göta kanalbolag	100	Nej
AB Svensk Bilprovning	100	Ja
AB Svensk Exportkredit	100	Ja
AB Svenska Spel	100	Ja
Akademiska Hus Aktiebolag	100	Ja
Almi Företagspartner AB	100	Nej
Apoteket AB	100	Ja
Apoteksgruppen i Sverige Holding AB	100	Ja
Arlandabanan Infrastructure AB	100	Nej
Fouriertransform Aktiebolag	100	Ja
Green Cargo AB	100	Ja
Infranord AB	100	Ja
Inlandsinnovation AB	100	Ja
Jernhusen AB	100	Ja
Lernia AB	100	Ja
LKAB	100	Ja
Metria AB	100	Ja

Statligt ägda företag per departement med förvaltningsansvar	Ägarandel %	Ekonomiska mål beslutade av ägaren
Orio AB	100	Nej
Postnord AB	60,7	Ja
RISE AB	100	Nej
Samhall Aktiebolag	100	Nej
SAS AB	21,4	Ja
SBAB Bank AB (publ.)	100	Ja
SJ AB	100	Ja
SOS Alarm Sverige AB	50	Ja
Specialfastigheter Sverige AB	100	Ja
Statens Bostadsomvandling AB	100	Ja
Sveaskog AB	100	Ja
Svenska skeppshypotekskassan	100	Nej
Svensk-Danska Broförbindelsen Svedab AB	100	Nej
Swedavia AB	100	Ja
Swedfund International AB	100	Nej
Swedesurvey Aktiebolag	100	Nej
Svenska rymdaktiebolaget	100	Ja
Svevia AB	100	Ja
Telia Sonera Aktiebolag	37,3	Ja
Teracom Group AB	100	Ja
Vasallen AB	100	Ja
Vattenfall Aktiebolag	100	Ja
Visit Sweden AB	50	Nej
Socialdepartementet		
Apotek Produktion & Laboratorier AB	100	Nej
Systembolaget AB	100	Ja

Statligt ägda företag per departement med förvaltningsansvar	Ägarandel %	Ekonomiska mål beslutade av ägaren
Utbildningsdepartementet		
European Spallation Source ESS AB	74	Nej
Utrikesdepartementet		
OAO Dom Shvetsii	36	Nej